

Poštarina plaćena u gotovu

Jugo-
slavenski
ROTAR

Sušak

Septembar 1940

Jugoslavenski Rotar

UREDNIK: Dr. VIKTOR RUŽIĆ
GUVERNER 77. DISTRIKTA
SUŠAK, PEĆINE 6b - TELEF. 4-94

IZLAZI SVAKOG 15-OG U MJE-
SECU - CIJENA GODIŠNJE
DINARA 144 - BROJ DIN 12

GODINA VIII

15 X 1940

BROJ 4

TREĆE MJESEČNO PISMO

Draga braćo Rotari!

1. Vraćam se upravo sa sastanka Evropskog Savjetodavnog Odbora (EAC) koji je bio sazvan za 18 i 19 oktobra. Bila su zastupana samo dva distrikta 54 (Švicarska) i 77 (Jugoslavija), ostali članovi većinom su se izvinuli, što nisu mogli doći, no nisu na vrijeme primili putne isprave.

Iz izvještaja koje su pojedini članovi podnijeli, vidi se lijepa djelatnost pojedinih distrikata u ovim teškim časovima, koje Evropa proživljava i ako imade distrikata, koji su silom prilika svoju djelatnost obustavili.

U listu kandidata za direktora R. I. primljen je iz našeg distrikta pastguverner Dr. Krejči, prem su se prisutni saglasili, da obzirom na današnju ograničenu djelatnost direktora R. I. koji imade sjedište u Evropi i nemogućnosti da putuje na sjednice centralne uprave u Americu, da se preporuči, da današnji direktor C. J. Steiger (Zürich) ostane i buduću godinu u funkciji.

Za mog boravka u Švicarskoj posjetio sam klubove Zürich i Lausanne. Čini se da su ratne prilike i prilike rotarstva u Evropi dale klubovima 54 distrikta još više potstreka za rad i da je život u njima bujniji no ikada. Zamoljen sam u ime gornjih klubova da izrazim njihove simpatije rotarima našeg distrikta — što ovime i činim.

2. Dne 12 i 15 o. mj. održana je u Beogradu konferencija pretsjednika i tajnika naših R. C. na kojoj su bila zastupana 29 kluba dakle 85.3%.

Sastanci održani su u prisustvu zastupnika štampe i bili su prava manifestacija rotarske misli i svijesti. Potpuni izvještaj o konferenciji sa referatima i predavanjima koja su tamo održana izaći će u narednom broju našeg glasila. Da uzmogne taj broj izaći prve dane novembra molim svu braću tajnike, da mi prvi dan u mjesecu pošalju izvještaj o frekvenciji, kao i kratak izvještaj o radu kluba u mjesecu oktobru.

3. R. C. Novi Sad, koji je zbog unutarnjih prilika obustavio svoj rad, započeo je opet svojom djelatnošću. Izabrana je nova uprava sa predsjednikom Dr. Miloradom Popovom na čelu i tajnikom Dr. Mirkom Balabušićem. Nadamo se da će klub biti opet kao što je i ranije bio jedan od naših najboljih.

4. U mjesecu septembru započeo sam sa posjetom klubovima. Do sada sam posjetio klubove Maribor, Kranj, Ljubljana, Zagreb, Karlovac, Beograd, Vinkovce, Pančevo, Zemun i Novi Sad. Nemogu a da ne dadem priznanje ovim klubovima na njihovoj djelatnosti.

5. Molim braću pretsjednike da posvete najveću pažnju frekvenciji, koja u više klubova nije na visini. Tek 15 klubova imade preko 70%.

Sa srdačnim rotarskim pozdravom

Dr. Viktor Ružić

guverner 77 distrikta R. I.

Na konferenciji pretsednika i tajnika Rotari klubova 77. distrikta u Kraljevini Jugoslaviji, održanoj u Beogradu 12 i 13 oktobra 1940, donesena je ova

REZOLUCIJA

Iz izvještaja podnesenih konferenciji konstatovano je, da svi Rotary klubovi u Kraljevini s uspehom rade u duhu opštih rotarskih ciljeva i zadataka. Klubovi se upućuju, da u svome radu istraju i da svoju akciju pojačaju u pravcu služenja lokalnim i opštim našim državnim i nacionalnim ciljevima i interesima.

Konferencija želi da i ovom prilikom istakne, da je rad Rotari klubova otvoren i dostupan uvidu i kritici javnosti, i da su svi klubovi u našoj Kraljevini kao i svi njihovi članovi uvereni, da u vršenju svojih članskih dužnosti služe interesima sredine u kojoj žive kao i našim opštim interesima nacionalnim i državnim.

NOVOSTI I PROMJENE.

R. C. NOVI SAD: Predsjednik **Dr. Milorad Popov**, advokat, Ulica Kralja Petra I, br. 25.

Tajnik: **Dr. Mirko Balabušić**, sekretar Udruženja Industrijalaca pošt. pret. 202.

R. C. NIŠ: Tajnik: Mr. ph. **Slobodan Jelić**, apotekar, Obrenovićeve ulica (umjesto Ing. Miloševića koji je premješten u Novi Sad).

R. C. VUKOVAR: sastanci ponedjeljkom u 12 sati o podne Grand Hotel.

R. C. STARI BEČEJ: sastanci srijedom u 20 sati Hotel Imperial.

GRAĐANSTVO I NJEGOVA ZADAĆA

Dr. Ivan Grabo, R. C. Karlovac

Građanstvo predstavlja stalež, koji se zanima obrtom, industrijom, trgovinom, pripada državnim i privatnim administracijama ili slobodnim profesijama. Brojčano jaki, kulturni i organizovani građanski stalež u stanju je uvijek naći u sporazumu sa radništvom i seljaštvom pravedno rješenje odnosa između kapitala i rada, a o tomu i ovisi socijalni mir, koji je uslov za napredak naroda i države. Kompromisnim uravnoteženjem suprotnih interesa sprečavaju se agresivnosti. Građanstvo mora uvijek provoditi što skladniji život između sela i grada, a to isto vrijedi za radništvo i seljaštvo, jer se selo i grad popunjavaju. Grad je konsument poljoprivrednih produkata i producent industrijsko-obrtničkih produkata, a selo konsument industrijsko-obrtničkih produkata, a producent poljoprivrednih produkata, pa tako ne može selo živjeti bez grada, a niti grad bez sela.

Ovo je stvarnost, koju se mora uvažiti kod rješavanja političkih, kulturnih, ekonomskih i socijalnih problema, pa svaki javni radnik, koji tvrdi obratno i svađa selo sa gradom upropašćuje i selo i grad, a time i vlastiti narod, jer se na svađi sela i grada ne može temeljiti zdrav politički život, a niti voditi općekorisnu narodnu politiku. Narodni organizam mora se slagati i popunjavati, jer samo na taj i takav način može organizam, društvo ili država živjeti.

Građanski stalež ima jaku tradiciju, jer je u kulturnom razvoju dao mnogo čudoredne stege, discipline, dostojanstva, snage, vjernosti i domoljublja, pa bi njegovom propašću propao stalež, koji je pored seljaštva i radništva ugaoni kamen svake države. On se mora i može održati na svojoj visini i ispuniti svoju zadaću samo onda, ako bude uistinu kulturn, stručno spreman, radin, socijalan, organizovan i pripravan plemenitim idealizmom i voljom poslužiti svojemu narodu i snositi zajedno s njm sve tegobe.

Školovana gospoda (inteligencija) kao pripadnici građanskog staleža imaju najodgovorniju zadaću. Oni su onaj životvorni agens, koji daje svim granama narodnog života znanstvenu podlogu, koji ga oploduje principima najviših društveno-političkih znanosti i upućuje sve višim ciljevima, kakove postavlja opći, gospodarski, socijalni i politički razvoj svijeta i čovječanstva. Samo moralno zdrava, stručno spremna, odgojena u socijalnom duhu i radina narodna inteligencija može ispuniti ovu tešku zadaću, pa su prva briga i dužnost takovu inteligenciju i odgojiti. Zdrava inteligencija bit će moralno jaka i sposobna, koristit će narodu, a sebi pribaviti svojim radom takav ugled i položaj u narodu, da se ne će trebati baviti raznim poslovima, koji su nedolični za inteligentnog čovjeka, i nečasnim dodvorivanjem. Naša država je siromašna poljoprivredna zemlja sa malenim prihodom, pa nema mogućnosti svu školovanu gospodu namjestiti u državnu ili samoupravnu službu, jer nije u stanju plaćati skupi činovnički aparat. To znači, da će školovani ljudi morati poći u druga privredna zvanja i tako si osigurati opstanak.

Poznato je, da školovan čovjek vodi sa više uspjeha privredna poduzeća i poslove, pa će se baš ulaženjem inteligencije u privredna zvanja ojačati naša privreda i povećati se narodno bogatstvo, te tako nastati i bolji uslovi za život u domovini.

Trgovci i obrtnici najbrojniji su u građanskom staležu. Čim više ima samostalnih trgovačkih i obrtničkih radnji, to je privreda razvijenija, narodni imetak veći, pa prema tomu i životni uslovi u domovini bolji. To znači, da se razvijanjem trgovine i obrta jača narodnu privredu i pruža zarada svim narodnim slojevima, pa tako trgovci i obrtnici vrše važne funkcije u narodnom životu. Oni se danas moraju boriti za svoj opstanak i budućnost. Uspješnu borbu mogu voditi samo tako, da se udružuju u razna stručna udruženja i zadruge, te tako jedinstveno istupaju u borbi za zaštitu svojih opravdanih interesa. Moraju se uzajamno materijalno i moralno pomagati, a ne svađati radi sitnih ličnih interesa, jer je pojedinac danas u borbi daleko preslab, da bi mogao svladati poteškoće modernog kapitalistički uređenog ekonomskog života. Za ovakovu borbu potrebna im je i solidna školska i stručna naobrazba, jer se samo obrazovan i stručno spreman trgovac i obrtnik može upustiti u borbu sa konkurencijom. Dužnost je dakle, da se odgoji obrazovan i stručno spreman pomladak, jer će se samo tim načinom stvoriti jake pojedince, koji će unaprijediti obrt i trgovinu, te tako koristiti sebi i cijelom narodu. Inteligencija je dužna pomagati trgovce i obrtnike u njihovoj borbi, jer propast tih staleža dovodi u propast čitavi građanski stalež, a po tomu i inteligenciju.

Što je ovdje rečeno za inteligenciju, trgovce i obrtnike vrijedi za sve ostale pripadnike građanskog staleža. Vrijedi to isto i za radništvo i seljaštvo, jer samo moralno zdrav, stručno spreman, socijalno odgojen, radin i nacionalno svjestan stalež ima budućnost. Današnja borba u svijetu predstavlja prelaz i most iz današnjice na sutra. Ona predstavlja veliki obračun u kojemu će svaki pokazati tko je, što zna, kakav je i za čim ide, jer je sigurno, da će samo pozitivne vrijednosti izdržati ovu kušnju i imati budućnost, a sve će ostalo prije ili kasnije propasti.

Građanski stalež ima veliku zadaću, on mora mnogo raditi, a njegov će rad biti koristan samo onda, ako u tomu radu etika pobijedi egoizam. Egoizam je onaj led, koji ubija ljudsko srce i dušu i koji je glavni uzrok svemu zlu na svijetu. Istinu kaže narodna poslovice, koja glasi: »Lakomost je pojela poštenje.« Čovjek nije rođen zato, da ide samo za uživanja, već da do kraja ispuni svoju dužnost prema sebi, obitelji, društvu, narodu i domovini.

U stvari sva prava izvire iz dužnosti, pa kako građanstvo ima velike dužnosti i plaća velike državne i samoupravne dažbine, pripadaju mu i srazmjerna prava. Ta svoja prava može građanstvo ostvariti i zaštititi samo složnim radom i solidnom organizacijom.

PRONALAZENJE I PRIPREMANJE BUDUĆIH VOĐA

*Predavanje Waltera B. Pitkina iz New Yorka
održano na Konvenciji u Havani, juna 1940*

(Prevod s engleskoga)

Gospodine pretsjedniče i gospodo rotari: »Što se dešava sa svijetom?«

Ovo mi pitanje postavljaju ljudi sve sa većom zabrinutošću. I vas mora da to pitaju. Pa i mi sami sebe to pitamo. Nije li tako?

Rado bih znao kako na to odgovarate? Reći ću vam kako ja počinjem s odgovorom. Kako ću svršiti s njime, to ne znam, a valjda ne znaju to ni drugi. U toj se stvari slažem s jednim od najvećih svjetskih pravničkih kapaciteta. On ne može da javno ističe svoje mišljenje radi svog visokog položaja, no privatno će vam međutim uvijek naglasiti da nijedan od problema, koji danas tište svijet, neće biti riješen za našega života. A malo ih znade koji su to problemi. Svakako su vrlo komplikovani i suviše novi da bi jedna generacija bila u stanju da ih riješi.

Bilo ispravno to mišljenje ili ne, jedno stoji, a to je da se svi pitamo: Što se dešava sa svijetom i što se može učiniti da se položaj u njemu popravi. Dopustite mi dakle da započnem s odgovorom na to opće pitanje. Ali upamtite: ja ću samo početi s odgovorom!

Počet ću svoje izlaganje s jednim momkom iz lifta, i — recimo — s jednim senatorom Sjedinjenih Država. Ja to baš tako odabirem, jer se time pretstavljaju tipovi rada i odgovornosti, koji će najbolje rasvijetliti naš problem. Momak iz lifta je radnik čiji posao ne traži veliku spremu. On diže i spušta lift, otvara vrata, odgovara na signale i obavlja još po koji posao, što može brzo da nauči svaki normalan mladić. U svojoj 12-oj godini može on da postane prvorazredni upravljač liftom. On će se do najveće mjere moći specijalizovati u tom poslu, ali u jednom vrlo lakom poslu.

Koliko je različitija zadaća jednog senatora! Možemo li nabrojiti sve njegove dužnosti i zadaće? Ne baš lako. Neka, na primjer, iskrsne negdje nešto što bi moglo da ugrozi blagostanje nacije. Kriza bi mogla da zahvati i senat. Kakvo je znanje, vještina i spretnost potrebna da se odstrani ta kriza, to nitko ne može već unaprijed da znade. Senator treba da se snađe u svim situacijama — on dolazi u kontakt sa svim vrstama ljudi, on mora u svakoj zgodi da dobro razlikuje bitno od sporednoga. Treba da ima mnogo smisla, odlučnosti i oduševljenja za organizovanje ljudi za postignuće nekog cilja, no taj cilj treba da je vredniji od njegovog ponovnog izbora.

Iznijeli smo dakle dvojicu: upravljača liftom i senatora. Po mom mišljenju, jedna je najvećih teškoća danas u svijetu u tom: na koji se način odabiru upravljači liftom odnosno senatori.

Neki dječak upravlja liftom. Pogledajmo njegove školske svjedožbe. U nekim se gradovima čak tražilo od svakog upravljača liftom diploma svršenih viših razreda. Štete, koje proizvodi ova pasija za školo-

vanjem, dovode do jedne duge priče, djelomično i dosadne, no većim dijelom vrlo tugaljive. Međutim, ja se radujem da je ta strast u novije vrijeme ipak popustila.

Ako je uspjeh takvog dječaka u školi bio dobar, mi dalje ispitujemo stanje njegovog vida i sluha, njegove mišice itd. Zatim posmatramo njegov temperament — da li je ljubezan, živahan i dopadljiv, ili je kakvo gundalo u stanju da odmah razljuti putnike lifta? Ako sve tačke odgovaraju, mladića uzimamo u posao.

Sad se, međutim, pojavljuje neki gospodin koji želi da glasujemo za njega — hoće da bude senator Sjedinjenih Država. Istražujemo li mi onda možda kakve ima on zube, ili kakve oči? Ili ispitujemo li njegove kvalifikacije sa visokih škola? Ili možda vodimo računa o tom da li je uvijek namrgođen ili pak optimist, otvoren čovjek ili zatvoren, povučen — oštrouman ili zbrkanih ideja?

Vi već znate na to odgovor! Taj je uvijek isti, pa odnosio se on na našeg hipotetičnog senatora ili na ma kakvog više ili manje istaknutog upravljača, bilo gdje i na bilo kojem području ljudske djelatnosti. Mi ne stavljamo uslove kod izbora kraljeva i prinčeva, pretsjednika i generala te sličnih velikodostojnika, ali kakve smo sve uslove postavili da izvršimo izbor momka za lift!

I tako, eto, upravljač liftom vodi nas otprilike toliko gore, koliko dolje, dok nas mnogi vođa vodi češće dolje, nego gore.

Zašto je tome tako? Odgovor je prost: mi ne znamo kako da biramo mlade ljude, koji će danas-sutra biti narodni vođe, ne znamo da ih za to pripravimo i negdje postavimo, a sve to s razloga što do sada nismo s naučne strane obradili to pitanje i pronašli kakve moraju biti karakteristike onih koji treba da budu na čelu akcija najvažnijih područja ljudske djelatnosti. Doduše, mi nećemo nikad ni znati koje su sve značajke potrebne za svaku vrstu vodstva, a još ćemo manje saznati kako ih treba razvijati.

Što treba dakle da učinimo? Prije svega morali bismo proučavati stotine primjera istaknutih i velikih ljudi. Pri tom treba ispitivati sredinu u kojoj su se pojavili i u kojoj su uspjeli, i to sve do trenutka kad su postigli najviše svoje položaje. Treba istraživati uzroke i posljedice. Ne smijemo zatvarati oči pred činjenicom da je nekome sreća sklona, a nekome da nije, jer je i to često od velike važnosti. Mogao bih spomenuti dva istaknuta prvaka iz privrednog svijeta koji tvrde da sav svoj uspjeh imaju da zahvale samo pukoj sreći. Oni su doduše tom svojom tvrdnjom u zabludi, ali bez sumnje mnogo im je uspjeh ovisio i o sretnom slučaju. To je bilo i sa Julijem Cezarom, i sa Napoleonom, i sa Louis Pasteurom, i sa mnogo drugih slavni državnika i naučenjaka. Mnogo je udjela imala sreća i u uspjehu velikih diktatora starog vijeka. Ona je konačno od važnosti i u životu svakog pojedinca, pa joj i naučni ispitivač mora dati potrebno priznanje.

Prije nekoliko godina izvjesan broj mojih prijatelja iz vojnih krugova Sjeverno-američkih Sjedinjenih Država nagovarao me je da se pozabavim studijem svih mogućih vrsta istaknutih ljudi sa stanovišta analize sredine u kojoj su nikli i njihovih značajnih crta. Time potaknut, traga sam za najljepšim primjerima koje sam mogao pronaći među naučenjacima, umjetnicima, državnicima, političarima i vojskovođama.

Dopustite mi da vam iznesem nekoliko činjenica koje proizlaze iz ove moje studije koju ću djelomično i izdati u toku ove godine.

Najprije moram ukazati na neodređenu i proizvoljnu upotrebu pojma »vođa« (leader). Nalazimo na pr. da je Bill Tilden bio »leader« u tenisu, dr. Einstein u matematici, Al Capone banditski »leader«, David Fairchild »leader« u ekologiji biljaka itd. A sad, je li — molim vas — na mjestu da se isti izraz »leader« upotrebljava i za prvaka u matematici kao i za banditskog vođu ili prvaka u tenisu?!

Dakle s izrazom »leader« označujemo najistaknutiju ličnost u nekoj posebnoj vrsti ljudske djelatnosti. Pače, može to biti i mnogo manje, nego što pretstavlja izvjesna djelatnost — može se to odnositi samo na izvanji izgled. Eto, ako primjenimo taj izraz na djevojke koje se natječu za prvenstvo u ljepoti. O kakvoj djelatnosti ne može ovdje biti ni govora. Konj, koji dobiva mnoge utrke, naziva se također »leader« među konjima. Zašto? Zato što se među ostalima istaknuo u trci, i to je sve. Biti dakle »leader« u svojoj sredini, treba biti samo prvi među svojim konkurentima. Ali tome neće biti baš tako, kad je riječ o prvacima na pr. u privredi ili u državnim poslovima. U prvom slučaju »leader« je prosto izraz za ocjenu osobite sposobnosti kod ispunjavanja nekog zadatka. U drugom se pak slučaju radi o jednoj pozitivnoj i vrlo specifičkoj vrsti vodstva koje utiče i na ostale ljude u svrhu realizacije određenih i, mnogo specifičnijih, viših ciljeva.

Izgleda da sada možemo lako pronaći i spremati prvake za konjske trke, kao i razne Einsteine. Znamo što se traži za dobru trku kao i što se zahtijeva od dobrog matematičara, elektroinženjera itd. Znamo i za metode kojima se spremaju prvorazredni trkači konji kao i ljudi za pomenute visoke funkcije. Imamo univerzitete, laboratorije, radionice, tečajeve i sto još drugih sredstava za postignuće svega toga.

Sad pustimo iz vida sve te prvake i pređimo na onu drugu vrstu »leadera«, na narodne vođe. Ovdje odmah nailazimo na nešto što nije općenito poznato: za svakog narodnog vođu vezana je jedna naročita situacija u kojoj se on nalazi. Vrijeme, mjesto i ljudi, koje on vodi razlikuju se potpuno od drugih vremena, mjesta i ljudi. Stoga je svaki takav vođa neke vrste specijalist, što nismo htjeli dosad da uočimo.

Genijalni vojskovođe otkrivaju tu istinu možda jače, nego ijedna druga vrsta velikih ljudi. Julije Cezar bio bi loše prošao u svjetskom ratu, a Napoleon možda ne bi bio osvojio nijednog važnijeg mjesta u modernom ratu. Jedna je stvar upravljati uspješno s pješadijom, koja se kreće polagano, a posve druga imati uspjeha u zračnome ratu. Tako isto velika je razlika donositi odluke u toku jednog tjedna ili u roku od 10 minuta. Svi znamo vrlo dobro kako se i najsposobniji ljudi razlikuju u brzini rada. Pače, o ovim razlikama zavise uspjesi i neuspjesi velikih ljudi. Nek se samo neznatno promjeni ritam razvoja događaja u svijetu, otvaraju se time nekim ljudim vrata sreće, a drugima se opet zatvaraju.

Složenost izvjesne ratne situacije pogodovat će nekim duhovima, dok će drugima biti na štetu. Neki je od nas bolji za šahovsku dasku, nego li za šah. Za druge opet vrijedi obrnuto. I tako je u svim drugim stvarima. Neki od nas govori bolje pred nekolicinom prijatelja, a drugi opet pred velikom masom ljudi. Jedan misli bolje i brže u prisustvu

drugih ljudi, a drugi sâm i u potpunom miru. Neki rade bolje kad ih posao pritisne i kad se nađu u tijesnom, a drugi opet uspješnije pod udobnijim i sigurnijim okolnostima.

Sad vidite koliko individualnih razlika čini jednog čovjeka »velikim vođom« u jedno stanovito doba i u jednoj određenoj zemlji, dok te difference mogu tog istog osuditi na mučan rad i baciti u zaborav u drugom trenutku i na drugom mjestu. Svaka važna situacija tražeći velike ljude zahtjeva jedan složen broj karakterističnih osobina. Sve te osobine moraju biti upravo »takove i takove«. Nije dovoljno imati ni 99 ispravnih, ako je 100-ta loša!

Dopustite mi sada da vam iznesem jedan iznenađujući fakt, koji na indirektan način dokazuje moje stanovište. Kad sam započeo svoj studij o istaknutim vođama — na poticaj mojih prijatelja iz vojnih krugova — ja sam zagledao u školovanje, privatni život i kulturne osnovice koje stotine takovih ljudi. Tu su svi veliki vođe starog i novog svijeta od 1900 ovamo — najveći vojskovođe, državnici i privrednici.

Jasno je da ne mogu ovdje iznositi detalje o tolikom broju ljudi. Stoga ću se ograničiti samo na nekoliko značajnijih činjenica.

U čitavom svijetu, bar što se tiče prošle generacije, većina najistaknutijih političara, državnika i vojskovođa nisu bili osobito školovani ljudi, odgojeni u bijednim prilikama, često bez ikakvog kulturnog zaleđa, katkad i u lošoj i pokvarenoj sredini.

Govoreći općenito nalazim da nije pretjerano tvrditi da je većina tih velikih ljudi nikla, svuda u svijetu, iz siromašne sredine, bez mnogo škola i kulturnih osnovica. Nema kraja u svijetu koji bi mogao da kaže da je bez njih!

Druga činjenica koja iznenađuje je možda naličje one prve: jedan upravo zapreštajući broj velikih neuspjeha učinjenih od upravljača u raznim granama ljudske djelatnosti prošle generacije, svuda po svijetu, pripada odlično odgojenim i dobro školovanim ljudima koji su bili u dobrim materijalnim prilikama i na visokom kulturnom nivou.

Dosta je bilo govora o prvacima političarima, državnicima i vojskovođama. O najistaknutijim kapacitetima na industrijskom i privrednom polju moglo bi se tvrditi upravo protivno, a to je utješno svijetlo u velikoj tami. Za cijelu generaciju vrijedi da su prvaci na tim područjima ljudske djelatnosti bivali sve bolji i jači, dok se na drugim stranama ljudske aktivnosti to pogoršavalo.

Vaši vođe imaju bolju spremu, nego li oni prošle generacije; oni se od njih nalaze na višem kulturnom i životnom nivou.

Možda je ovaj duboki kontrast u nekoj uzročnoj vezi sa napadnim antagonizmom vlasti, u mnogim zemljama današnjice, prema privredi? No tu stvar prepuštam vašoj privatnoj diskusiji.

Možete li zamisliti današnjeg velikog privrednika koji je nepismen? A dosta imate političkih vođa, u nekim narodima, koji jedva znaju čitati i pisati.

To nije neznatni kontrast. Korjen mu je u današnjem svjetskom

kaosu. Privrednici pažljivo izbiru svoje upravljače liftom, dok čitave nacije ne pokazuju toliko opreza i pažnje kad biraju svoje vođe. Privreda je sto godina pred upravom.

Pogledajmo sada samo najobičnije karakterne crte koje moraju imati vođe. Spomenut ću samo nekoliko najvažnijih.

Ljudi koji žele da vode svoje drugove, naročito u politici i upravi, pa bilo to gdje mu drago i u kojegod vrijeme, moraju:

- 1) tačno zapažati tendence javnog mišljenja;
- 2) te ocijeniti, zauzeti određeni stav prema istima i izraditi program rada;
- 3) predobiti svijet za taj program;
- 4) provesti organizaciju sa svrhom da se program izvede;
- 5) uspješno se boriti sa svojim protivnicima, i
- 6) postignuvši uspjeh, po primitku tog programa znati po njemu upravljati.

Sada, budući da mi tražimo mlade ljude i vježbamo ih za buduće vodstvo, moramo imati uvijek pred očima da svaka od pomenutih šest zadaća zahtijeva posebne osobine i posebno vježbanje. Jedan čovjek može imati osobina koje odgovaraju za neku od ovih šest, ali ne za neku drugu od njih. Pače, on može imati karakternih sklonosti za dvije, tri, četiri, pa i pet takvih zadaća, ali ne za svih šest.

Što to znači u praksi? Evo ovo: nekom će vodstvu uvijek biti na čelu vođa koji će imati sve sposobnosti za taj zadatak — ili, u najmanju ruku, imat će ih više, nego ikoji od rivala koji bi se mogao pojaviti. Njemu će biti podređeni istaknuti prvaci, ali nadareni samo za jednu ili više zadaća od onih pomenutih šest — ne za sve. Jedan će odlično zapažati tendence javnog mišljenja, no neće biti toliko sposoban za izradu jednog što potpunijeg programa, drugi će moći učiniti jedno i drugo, ali neće znati to s uspjehom iznijeti pred javnost. Treći umije sve troje, ali potpuno zataji, kad dođe do borbe sa protivnicima; oni ga lako pobijede i postave svoje vođe. I tako dalje.

Ako pregledamo karijere velikih ljudi, vidjet ćemo da su oni, koji su se brzo digli i pali, imali po jednu, dvije ili čak i tri od onih pomenutih »sposobnosti«. Oni pak koji su se održali duže vremena i imali još sjajnije uspjehe, ali su ipak prerano pali, bili su ljudi sa četiri ili pet »sposobnosti«. Tu i tamo naći ćete rijetki ljudski stvor: vođu sa svih šest »sposobnosti«. To je jedan na pedeset miliona ljudi koji je imao sreću da živi baš u najpodesnijem vremenu i najzgodnijem mjestu za primjenu svojih sposobnosti. Vjerojatnost, međutim, da će takav čovjek živjeti baš na određenom mjestu i baš u stanovito vrijeme je možda jedva jedna bilijuntina.

Zato nemojte previše očekivati od vaše potrage za mladim ljudima koje kanite pripremiti za sutrašnje vođe. Moj je prvi praktički savjet: budite zadovoljni sa skromnim uspjesima kroz više narednih godina! Drugi bi bio: Ne spremajte nekoga danas samo za izvjesnu situaciju za koju držite da bi mogla nastati iza deset godina!

U svijetu se sve pokreće suviše brzo i suviše zavojito, a da bi to bio mudar postupak. Pogledajte žalosne zablude velikih generala u

prošloj generaciji. Prvi svjetski rat počeo je sa generalima koji su prionuli uz metode koje su se pokazale kao dobre deset godina ranije. Najednom, sve se je izmjenilo dolaskom motora, aeroplana, tankova, otrovnih plinova itd. Generali koji su do tada bili najbolji postali su najednom neupotrebljivi, ako ne i opasni.

Prvi svjetski rat svršio je tako da se svaki ratnik nalazio u rovu, tunelu i kaverni. Sad je započeo drugi svjetski rat. On će se razviti u sasvim drugom pravcu koristeći se izumima o kojima se dosad malo znalo ili ništa.

Isto je tako i u politici i upravi. Samo tamo je to manje očividno. Radio, televizija, film, tehnika propagande i slično brzo mijenjaju metode s kojima se vođe služe kad utiču na masu. Koje će od tih metoda biti na životu iza deset, dvadeset godina, — ja ne znam, a mislim da i drugi to ne znaju. Danas, na primjer, čovjek sa dobrim glasom za radio prenos imade možda deset puta veći uticaj, nego što će ga imati u 1960-oj. Možda će nas televizija dovesti opet natrag u doba starih govornika? Ili će ona stvoriti novu vrstu vođa?

Možda će se svijet iza dvadeset godina služiti aeroplanom kao danas automobilom; možda će ovi aeroplani zaista ukloniti sve političke ograde. Možda će oni tako promijeniti socijalne i političke osnove da će mlad čovjek, odgojen i za kakvu zastarjelu političku karijeru, ipak svršiti u prvim redovima, a ogorčen starac gledati kako milioni malih aviona zasjenjuju njegovo sunce, dok on počiva i sjedi na svojoj klupi u parku. Ne znam što će biti, samo jedno sam siguran, a to je da ćemo svi mi biti svjedoci velikih revolucija. One neće biti u prvom redu političke, nego ekonomske prirode. Njihovom pojavom morat će ljudi sve svoje poslove da preudese i prilagode nastalim promjenama.

Možda neugodno djeluje taj moj zaključak koji izgleda da dovodi do potpune negacije. Nemojte misliti da vam ja time kažem: »Ne možete naći sutrašnjih vođa. A ako možete, ne odgajajte ih za vodstvo!«

Ako tako mislite imate samo napola pravo. Ne možete doduše naći sutrašnjih vođa, jer ne možete znati kakva će situacija nastati narednih godina. A situacija stvara vođu. Nikada vođa ne stvara situaciju. Ovdje dolazite do istih zakona koji vrijede i za industriju i privredu uopće: posao određuje radnika, radnik nikada posao. Ali ja još uvijek imadem pozitivnih savjeta za vas: sjetite se šest najglavnijih zadataka koje mora ispuniti svaki vođa! Počnite već sutra sa vježbanjem mladih ljudi u tom radu. Nemojte se ograničiti samo na one koje biste najradije vidjeli kao sutrašnje vođe. Uzmite u obzir sve sposobne mlade ljude. Ti se naime smjerovi rada mogu proučavati upravo tako sistematski i objektivno kao da se radi o kakvom kemijskom produktu. Svaki privredni napredak traži proučavanja u raznim pravcima: proučavanja po pitanjima cijena, metoda izradbe, trgovačkim običajima i tako redom dalje, bez kraja i konca. Jednako je i sa političkim i upravnim pitanjima. U svim tim područjima svako pitanje neprekidno razvijamo i nastojimo da ga podvrgnemo što kritičnijoj naučnoj ocjeni. Što više ljudi saraduje u takvom studiju, to je bolje za sve nas — ima više mogućnosti da će sutrašnji vođe biti spremniji i o svemu dobro obaviješteni.

Sjetimo se sada drugog zadatka narodnog vođe. On mora, spomenuo sam, znati ocijeniti tendence javnog mijenja na koje naiđe, i onda prema njima izraditi program svog rada.

Dolazimo do glavne tačke. Pitam vas: što će se dogoditi kad neko pravilno ocijeni tendence svoje okoline i izabere ih za program svoga rada? Neće li morati reći: »Ovaj je smjer dobar, a onaj loš. Ja sam sklon ovom dobrom. Vidim i način kako ću moći taj slijediti, a onaj drugi odbaciti i stati mu na put.«

Da, on mora doći baš do ovog zaključka. U kaosu događaja svog vremena i mjesta, on mora znati pronaći vrjednote i znati ih lučiti od onog što je loše. On mora nadalje da to vrijedno i dobro prihvati, a rđavo odbaci. To je konačno stvar moralnog suda. To bazira na jasnoj i jakoj filozofiji života. To se ne mijenja sa svakom novom sezonom. To nije nešto što je ovdje ovako, a ondje onako.

Hoćete li odgajati sutrašnje vođe, zadovoljite se u vježbanju današnjih mladića i djevojaka u jednoj životnoj filozofiji, koja je tako istinita i tako važna, da će oni uz nju zauvijek prionuti, po njoj prosuđivati sve događaje, po njoj usavršavati sebe i svoje drugove u koliko će to dopustiti opći uslovi u svijetu.

Ali što ćemo sa našim sutrašnjim vođama? Ovo je svakako mjesto i vrijeme da se o tome govori, a vi ste i oni kojima treba o tom govoriti.

Kako ćemo naći sutrašnje vođe? Kako ih pripremiti? Ako je ikada u posljednjih milion godina trebalo vođa, to ih svakako treba sada, kad je svagdje kaos. Ako ikada uspijemo izići iz tog kaosa i učiniti red, to će biti sigurno kroz dobro vodstvo.

Zašto mi danas trebamo vođe? Ja ću vam reći svoje mišljenje zašto držim da trebamo vođe nove vrste, i kad kažem vođe, mislim na vođe na svakom koraku života, ne samo u upravi, ne samo u politici, nego svugdje.

Trebamo vođe da osiguramo svijet ljudima, a ne samo kakvoj kliku. Trebamo ih, ne za prosperitet kakve ideologije, a ni za privilegij kakvom staležu, već da u svijetu svim ljudima bude obezbijeđen život. I trebamo posebnu vrstu vođa, ne nešto posve novo, pače više staro, nego novo. Trebamo vođe koji će ljudima stvoriti mogućnosti da za nešto žive.

Jedna od velikih tragedija ljudske prirode je, i danas i inače, da većina ljudi nema zašto da živi. Ti ljudi nemaju ništa osim dnevnog otkucaja satova i svagdašnje svoje muke. Oni su zaokupljeni samo svojom egzistencijom. To nije život za ljude. Trebamo još nešto osim dnevnih briga kojima su ispunjeni svi časovi dana. Eto, to tražimo od budućih vođa. Trebamo ljude koji će donijeti plamena i žara u naš život, koji se već pretvorio u prah i pepeo. Ako to nisu u stanju da učine, onda to nisu vođe koje mi tražimo.

Ako pogledate muževe, kojima su milioni ljudi bili posve odani i spremni na svaku žrtvu, apstrahirajući samu svrhu, vi ćete uvidjeti da je svaki taj muž bio njihov najmanji zajednički sadržatelj. Taj je nešto što je izvan dobra i zla, izvan smiješnog i pametnog, jednom riječi izvan svega. Ljudi slijede vođe jake i slabe, dobre i loše, jer nalaze u tom nešto radi čega žive, jer nalaze u tom nešto što ih odvodi od dnevnih muka i briga, i što ih dovodi do stvari koje su vrijedne njihove pažnje.

Niko ne može proučavati živote velikih ljudi, bilo onih od danas, bilo onih od jučer, a da ne dođe do tog zaključka. To je tajna; to je tajna

najboljeg kao i najgoreg. Zapravo, mi smo bili započeli sa najmanjim zajedničkim sadržateljem. Kada tragamo za mladim ljudima da nas izvedu iz današnjeg kaosa, naše prvo pitanje mora biti: »Što ćete pružiti ljudima da osjete da za nešto žive?« Ako nemaju na to odgovora, pustite ih. Oni će možda biti vrlo dobri ljudi, no ne mogu voditi.

Pretpostavimo da smo se tim osnovnim pitanjem obratili danas svijetu, ovakvom kakav jeste, izvan ove krasne dvorane: »Što mora vođa učiniti?« Uzmimo da ima nešto zašto on živi, i da znade ljudima reći što je to. Najprije mora predobiti ljude da budu za njega. On mora biti u stanju da učini da ga ljudi podupiru kao pretstavnika izvjesne stvari za koju se zalaže. Ako ljudi neće da budu za njega, on propada. Njegova logika može biti dobra, njegova etika savršena; ali on ne zna zapovijedati.

Znati zapovijedati je prva stvar koja se traži, i zato imamo u historiji toliko vođa koji su znali samo dobro zapovijedati — i ništa drugo. Oni su odgovarali samo prvom zahtjevu. To je naša nesreća.

Drugo, danas postoji još jedan zahtjev za vodstvo, i sve što je potrebno za razumijevanje tog drugog zahtjeva je to da čitate novine. Današnji i sutrašnji vođa mora biti brži od bilo kojega starog vođe. Po koji od nas starijih živio je u doba konja i kola. Danas svako živi u doba automobila. Današnji mladi ljudi živjet će u eri gdje će biti aeroplani od 400 milja brzine i uprava putem radija obična stvar kao što je poštanska marka.

Današnje stanje tehnike, pa naši zahtjevi u brzini, nalik aeroplanu i radiju, traže sasvim drugu vrstu ljudi za vođe, nego li se tražilo onda kad se upravljalo svijetom pri manjim brzinama, no to nas ne smije plašiti. Mnogi je u svemu sposoban i spretan, samo ne u brzini, pa ako u tom pada — iako je za nj velika šteta — on potpuno propada. Čitajte svoje novine!

Još jedan zahtjev, koji raste iz godine u godinu, je da vođa — bez obzira koje je polje njegova rada — mora poznavati sve tehničke napretke svog djelokruga. Ne znači da on mora sa svima potpuno vladati — bilo bi to nemoguće — nego treba da ih samo dobro pozna. Treba da zna kakvo imadu značenje i u kojem obliku mogu da služe kao svrha za koju se živi.

Sada dolazimo do najtežeg i najčudnovatijeg zahtjeva koji se traži od vodstva. Kako se svijet povećava sa sve većom i većom množinom organizovanih ljudi, a kako time onda raste i prostor i brzina njihovih poslova, postaje prijeko potrebno da vođa bude u stanju da sastavlja planove velikog opsega za daleku budućnost. Ako to ne umije učiniti, osuđen je da propadne.

No to je protivno mnogim našim starim navikama i našoj tradiciji. Bliže je to običajima i tradicijama Dalekog Istoka, nego našim vlastitim, ali je u ovom slučaju istok mudriji od nas. Vrijeme da se prave planovi velikog opsega, mora doći. To već vrijedi za glavne industrije. Došlo je to posve spontano. Niko u velikoj industriji i ne misli da bi pravio planove, u vezi sa sirovinama, tehničkim usavršavanjima ili istraživanjima, za jedan tjedan ili jedan mjesec unaprijed, nego se prave planovi za više godina unaprijed — katkad i za deset, pa čak i za dvadeset godina.

Zašto je to potrebno? U osnovi, iz jednog razloga: broj stvarnih proporcija koje sadrži svijet danas je tako golem, i tako se brzo mnoge

od njih pokreću, da, ako nemate zamašnog plana za budućnost, gubite igru. Sve je danas zbrkano, jer se s projektovanim rezultatima ide daleko, daleko unaprijed.

Stvaranje planova unaprijed nije nešto što se može lako naučiti. Ima ljudi koji misle daleko u budućnost, ali ima i onih koji su kao skakavci, i ne misle dalje današnjeg zalaza sunca. Kad budete tražili mlade ljude, kojima treba da prepustite vodstvo poslova u svijetu, pripazite da imaju smisla i volje da misle dalje od sebe. Ako je tako, onda ispitajte i druge njihove karakteristike; one će biti drugorazredne.

Ako tražite vođu da nas iz ovog kaosa izvede u novu, nepoznatu, obećanu zemlju, ne propustite a da ne zapitate onog mladića, koji vam se bude pretstavio s tim zadatkom i izjavio da želi biti na čelu pokreta, ono što sam vam već ranije bio rekao. Tražite od kandidata da jasno odgovori na pitanje: »Imate li nešto za što živite, i je li to nešto takvo da bi za to i drugi mogli da žive? Je li to tako vrijedno da se može održati kroz sve vrijeme i da to ljudi mogu prenositi iz generacije na generaciju?« Ako je tome tako t. j. ako je njegov odgovor zaista pozitivan, susretajte ga s potrebnom poštom i dajte mu potstreka na uspjeh.

Drugo pitanje koje mu treba uputiti odnosi se na brzinu njegovog mišljenja, zapažanja i rada. To je zaista okrutan ispit kojim se nesumnjivo približujemo vremenu u kojem trebamo nešto što je malo nalik na nadčovjeka obzirom na energiju i brzinu stvaranja odluka, a spojeno to sa tačnošću. Mi trebamo takvog čovjeka na svakom koraku javnog rada, kao još i u mnogim drugim stvarima.

Zatim, konačno, dolazi najvažnije pitanje od svijeta: »Kako daleko unaprijed znate misliti? Kako daleko unaprijed možete stvarati planove? Jeste li igrač šaha koji znade misliti samo do slijedećeg poteza ili možete kombinovati tri poteza unaprijed? Ili možete predvidjet deset poteza, ili čak dvadeset poteza unaprijed i tako dobiti igru? Možda ste pak u stanju da u mislima pređete cijelu igru sa svim njenim varijacijama?«

Nema razlike između šahovske igre i umjeća »znati živjeti«, samo što je umjeće »znati živjeti« milion puta veće od šaha.

Svako, koga sam pratio pri proučavanju ovog problema, zapada u istu pogrešku. Vrlo je dobro znam, jer sam je i ja počinio tisuću puta. Griješimo naime što u novu situaciju unosimo more starih ideja. Dopuštamo da naši običaji i naši zastarjeli pogledi utiču na naše sutrašnje odluke. Međutim svijet se je u tolikoj mjeri promjenio da se svi moramo čuvati takvih zabluda.

Pretpostavimo da je veliki vođa sutrašnjice gospodin X, jedna nepoznata količina. Mi znamo samo nekoliko stvari koje on mora učiniti, ali u cijelosti, on je za nas nepoznanica. Uzmimo kao primjer čovjeka koji je u nečem uspio i koristio. On nam se ne čini da je neki vođa. Ne izgleda tako. Zaboravljamo naime da kad ga prosuđujemo imademo stereotipne ideje o ljudima koji su bili vođe kad smo mi bili vrlo mladi.

Ako bacimo pogled na polje javnog rada, velik je paradoks danas, upravo ironičan paradoks u tom što vam moram savjetovati da budete na oprezu, pa da ne sudite ljudima nekom konvencionalnom mjerom.

Ne mogu se više ničeg sjetiti što bi bilo važno da vam kažem, izuzev te činjenice i svega onoga što ona u sebi sadrži. Mnogo i duboko razmišljajte o tom pitanju. Nemojte ni u što vjerovati, a najmanje sebi samima. Dopustite svakome da se pokaže u zgodnoj prilici. Ako vam pristupi

prodavač novina i rekne: »Ja bih mogao upravljati ovom zemljom«, odgovorite mu: »Da vidimo kako bi to učinio!?« Pomognite ga. To je ono što ja nazivam pragmatičkom demokracijom. Što se brže svijet mijenja, to mi manje znamo. To znači da se stvaraju mogućnosti na jednoj skali, nikad prije viđenoj u historiji svijeta, samo ako smo u stanju da shvatimo ovo jedino pravilo.

Tako vas ja ostavljam s jednim problemom, a ne s jednim tačnim odgovorom. Pokušajmo pronaći kako rade ljudski umovi i kako možemo na njih uticati. Pokušajmo pronaći što je za nas dobro a što nije. Ako uspijemo da toliko učinimo, i da to, potom, prepustimo mlađima, učinit ćemo vjerojatno sve ono što je moguće da se pomogne sutrašnjim vođama.

SKLONIŠTE SIROČADI U VUKOVARU

Dne 15 septembra posvećena je i otvorena nova zgrada »Skloništa siročadi« u Vukovaru. Ova zgrada je sagrađena uz zamašne priloge u građi i novcu predsjednika R. C. Vukovar Tome Maksimovića — i uz saradnju ostalih rotara.

Ta zgrada u kojoj je smještena najvažnija karitativna ustanova grada Vukovara sazidana je u modernom stilu i odgovara po svom odličnom uređaju posvema svrsi kojoj je namenjena.

Nacrt i gradnju izveo je rotar arh. Lujo Karlovsky.

ŠTO NAM KAŽE STATISTIKA O NAŠOJ PRIVREDI SADAŠNJICE

U ovom referatu želim da na prvom mestu iznesem podatke o našoj privredi u vezi sa našom spoljnom trgovinom, pošto je ona od najbitnijeg uticaja na celokupni naš privredni život. Da bismo stvorili najbolju sliku naše privrede u današnjim teškim danima, moramo se pozabaviti malo ciframa — statističkim podacima. Razmatraćemo statističke podatke u mesecu junu 1940 god., upoređujući ih sa statistikom iz prošle i eventualno i preprošle godine koji će nam pokazati kretanje naše privredne delatnosti.

Cifre nam govore najjasnije, snažno, neborivo tačno i najobjektivnije. Zato će ovaj referat iziskivati malo više pažnje i strpljenja.

Naša spoljna trgovina pretrpela je mnoge promene usled današnjeg ratnog stanja u Evropi. Zbog tih promena nastupile su mnoge trzavice u celom privrednom životu kod sviju naroda našeg kontinenta, a tim promenama moramo se prilagođavati i mi kao sastavni deo privrednog područja Evrope.

Da vidimo šta nam govori statistika za spoljnu trgovinu Jugoslavije:

Izvoz iz Jugoslavije iznosio je ukupno u tonama: 1938 god. 3,703.070 tona u ukupnoj vrednosti od Din 5.047,434.000.—; 1939 god. 3,464.135 tona u ukupnoj vrednosti od Din 5.521,187.000.—; manje za 238.935 tona, a više u vrednosti za Din 473,753.000.—.

Za prvih 6 meseci izvezli smo robe ukupno u tonama: 1939 god. 1,732.083 tone u ukupnoj vrednosti od Din 2.760,593.000.—; 1940 god. 1,871.560 tona u ukupnoj vrednosti od Din 3.948,499.000.—; više za 139.473 tona robe u ukupnoj vrednosti od Din 1.087,906.000.—, što nam jasno ilustruje da je naš izvoz za prvo polugođe 1940 god., prema prvom polugođu 1939 god., u ponovnom porastu u pomenutoj količini. Ovo povećanje našeg izvoza biće, svakako, još veće kada pri kraju ove godine budemo uporedili podatke sa onim iz cele 1939 godine.

Pomenuto povećanje našeg izvoza dokazuje ujedno i skok cena naših eksportnih artikala koji su veoma traženi od strane naših izvoznika.

Ako sada uporedimo naš uvoz koji je iznosio u: 1938 god. 1,269.899 tona robe u ukupnoj vrednosti za Din 4.975,342.000.— a u 1939 god. 1,126.393 tone robe u ukupnoj vrednosti za Din 4.757,383.000.—, vidimo smanjenje za 143.506 tona robe u ukupnoj vrednosti za Din 217,959.000.—, što dokazuje da je naš spoljno trgovinski bilans bio aktivan za 1938 god. za 2,432.171 tonu robe u ukupnoj vrednosti Din 72,092.000.— a 1939 god. za 2,337.742 tone robe u ukupnoj vrednosti Din 763,804.000.—; manje robe za 94.429 tona, a više u vrednosti za Din 691,712.000.—, što veoma lepo ilustruje da je za pomenute dve godine naš spoljno trgovinski bilans sve povoljnije aktivan s obzirom na cene importnih i eksportnih artikala, kao i da ta aktivnost pokazuje tendenciju u smanjenju količine robe, dok je nasuprot tome vrednost iste u velikom porastu.

Međutim naš uvoz ukupno u tonama za prvo polugođe 1939 god. iznosio je 563.197 tona robe za ukupnih Din 2.378,691.000.—, 1940 god. iznosio je 693.475 tona robe za ukupnih Din 3.089,086.000.—, što pokazuje skok za 130.278 tona robe za ukupnih Din 710,395.000.—.

Dakle, za prvih 6 meseci 1940 god. mi smo uvezli više 130.278 tona robe za koju smo platili više Din 710,395.000.— prema prvom polugodu 1939 god.

Naš spoljnotrgovinski bilans pokazuje da je za prvo polugođe:

Nemačka: 1939 uvezla robe za Din 649,784.000.—, 1940 uvezla robe za Din 1.245,168.000.—; 1939 izvezla robe za Din 1.144,482.000.—, 1940 izvezla robe za Din 1.409,892.000.—.

Italija: 1939 uvezla robe za Din 240,797.000.—, 1940 uvezla robe za Din 539,432.000.—; 1939 izvezla robe za Din 297,046.000.—, 1940 izvezla robe za Din 438,808.000.—.

Belgija: 1939 uvezla robe za Din 268,579.000.—, 1940 uvezla robe za Din 33,115.000.—; 1939 izvezla robe za Din 31,609.000.—, 1940 izvezla robe za Din 36,845.000.—.

Čehoslovačka: 1939 uvezla robe za Din 304,869.000.—, 1940 uvezla robe za Din 392,032.000.—; 1939 izvezla robe za Din 171,354.000.—, 1940 izvezla robe za Din 140,956.000.—.

Engleska: 1939 uvezla robe za Din 189,317.000.—, 1940 uvezla robe za Din 157,157.000.—; 1939 izvezla robe za Din 152,128.000.—, 1940 izvezla robe za Din 103,982.000.—.

Francuska: 1939 uvezla robe za Din 58,679.000.—, 1940 uvezla robe za Din 522,311.000.—; 1939 izvezla robe za Din 68,016.000.—, 1940 izvezla robe za Din 20,069.000.—.

U. S. A.: 1939 uvezla robe za Din 129,030.000.—, 1940 uvezla robe za Din 37,652.000.—; 1939 izvezla robe za Din 137,722.000.—, 1940 izvezla robe za Din 263,870.000.—.

Mađarska: 1939 uvezla robe za Din 154,106.000.—, 1940 uvezla robe za Din 218,366.000.—; 1939 izvezla robe za Din 92,528.000.—, 1940 izvezla robe za Din 99,825.000.—.

Rumunjska: 1939 uvezla robe za Din 36,958.000.—, 1940 uvezla robe za Din 32,167.000.—; 1939 izvezla robe za Din 58,462.000.—, 1940 izvezla robe za Din 150,957.000.—.

Švajcarska: 1939 uvezla robe za Din 48,118.000.—, 1940 uvezla robe za Din 102,892.000.—; 1939 izvezla robe za Din 38,307.000.—, 1940 izvezla robe za Din 39,212.000.—.

Za ostale države učesnice u našoj spoljnoj trgovini ne navodimo podatke jer su one od manjeg značaja od maločas navedenih, a i nije bilo toliko znatnih promena u eksportu i importu sa njima.

Prema maločas citiranoj tabeli vidimo da je naš spoljnotrgovinski bilans bio za prvo polugođe:

Prema: Nemačkoj 1939 pasivan za Din 464,698.000.—, 1940 pasivan za Din 164,724.000.—; Italiji 1940 aktivan za Din 100,624.000.—, 1939 pasivan za Din 56,294.000.—; Belgiji 1939 aktivan za Din 236,970.000.—, 1940 pasivan za Din 3,730.000.—; Čehoslovačkoj 1939 aktivan za Din 133,515.000.—, 1940 aktivan za Din 251,076.000.—; Engleskoj 1939 aktivan za Din 37,189.000.—, 1940 aktivan za Din 53,175.000.—; Francuskoj 1940 aktivan za Din 502,242.000.—, 1939 pasivan za Din 9,337.000.—; U. S. A. 1939 pasivan za Din 8,692.000.—, 1940 pasivan za Din 226,218.000.—; Mađarskoj 1939 aktivan za Din 61,578.000.—, 1940 aktivan za Din 118,541.000.—; Švajcarskoj 1939 aktivan za Din 9,811.000.—, 1940 aktivan za Din 63,680.000.—; Rumuniji 1939 pasivan za Din 21,504.000.—, 1940 pasivan za Din 118,790.000.—.

Gornje cifre nam jasno govore te ne iziskuju nikakve komentara.

Prema gornjoj tabeli za prvih 6 meseci 1940 god. bili smo pasivni prema Nemačkoj, Belgiji, U. S. A., Rumuniji — za gore navedene iznose — i još prema: Argentini za Din 76,679.000.—, Bugarskoj za 8,476.000.— Din i Brit. Indiji Din 17,713.00.—, a prema ostalim državama naš je spoljnotrgovinski bilans aktivan.

U procentualnom pogledu učešće glavnih zemalja u spoljnoj trgovini Jugoslavije bilo je sledeće — u procentima:

Izvoz: Nemačka: 1937 god. 34.52, 1938 god. 35.38, 1939 god. 26.92, 1940 god. 32.35; — uvoz: 1937 god. 40.63, 1938 god. 40.03, 1939 god. 44.09, 1940 god. 45.64. — Italija: izvoz: 1937 god. 8.85, 1938 god. 7.18, 1939 god. 9.98, 1940 god. 14.02; — uvoz: 1937 god. 10.20, 1938 god. 7.77, 1939 god. 11.75, 1940 god. 14.21. — Čehoslovačka: izvoz: 1937 god. 6.65, 1938 god. 9.59, 1939 god. 12.63, 1940 god. 10.19; — uvoz: 1937 god. 10.62, 1938 god. 12.16, 1939 god. 6.78, 1940 god. 4.56. — Francuska: izvoz: 1937 god. 10.67, 1938 god. 1.61, 1939 god. 2.43, 1940 god. 13.57; — uvoz: 1937 god. 1.64, 1938 god. 2.58, 1939 god. 2.69, 1940 god. 0.69. — Engleska: izvoz: 1937 god. 7.17, 1938 god. 13.94, 1939 god. 7.84, 1940 god. 4.08; — uvoz: 1937 god. 8.25, 1938 god. 9.99, 1939 god. 6.02, 1940 god. 3.37.

Učešće ostalih država u našoj spoljnoj trgovini manji je i neznatniji, kao i bez velikih promena, prema navedenim ciframa.

Do sada smo govorili o spoljnoj trgovini Jugoslavije uopšte, ne citirajući vrstu robe, a sada ćemo se malo pozabaviti sa interesatnim promenama u količinama raznih artikala koje smo izvozili i uvozili za vreme prvog polugođa 1939 god. i u ovoj 1940 godini. Ove promene su veoma značajne za nas i mnogo koje čega nam objašnjavaju.

Da bismo bili kraći u izlaganju cifara, uzećemo samo razliku u obzir, a kod znatnijih artikala i potpune cifre. Dalje, ova razlika odnosi se na naš izvoz i uvoz za prvo polugođe 1939 god. uz upoređenje sa prvim polugođem 1940 god.

Naš izvoz u pojedine zemlje i prema artiklima — sa komparacijom između gore navedena dva polugođa — bio je sledeći:

N e m a č k a je izvesla za prvih 6 meseci 1940 god.: pšenice manje Din 37,790.000.—, kukuruza manje Din 19,557.000.—, svinja (u pr. god. za 6 mes. za Din 126,562.000.—) manje Din 42,916.000.—, pernate živine manje Din 3,618.000.—, štavila — za činjenje koža manje Din 9,564.000.—, pšeničnog brašna (1939 za Din 105.000.—) više Din 45,808.000.—, svežeg voća više Din 2,219.000.—, suv. šljiva više Din 20,412.000.— (u pr. god. za Din 3,991.000.—), vina više Din 6,164.000.— (u pr. god. za 1,648.000.— Din), bilja za lek. više Din 8,402.000.— (u pr. god. za Din 4,643.000.—), kudjelje više Din 50,335.000.— (u pr. god. za Din 28,097.000.—), konja više Din 13,412.000.— (u pr. god. za Din 417.000.—), goveda više 11,296.000.— Din (u pr. god. za Din 23,362.000.—), svežeg i prerađ. mesa više Din 140,776.000.— (u pr. god. za Din 42,156.000.—), svinj. mast više Din 52,665.000.— (u pr. god. za Din 16,587.000.—), jaja više Din 19,029.000.— (u pr. god. za Din 32,999.000.—), perje više Din 18,622.000.— (u pr. god. za Din 28,089.000.—), drva za građu više Din 40,476.000.— (u pr. god. za Din 2,414.000.—), železn. pragova više Din 2,535.000.— (u pr. god. za Din 9,101.000.—), izrade od drveta više Din 1,195.000.— (u pr. god. za Din 698.000.—), olova više Din 15,496.000.—, sirov bakar više Din

168,900.000.— (u pr. god. za Din 51,393.000.—), razne rude više Din 36,710.000.— (u pr. god. za Din 43,332.000.—). Zbir cifara daje izvoz za 6 meseci u 1940 god.

Italija je izvezla za prvih 6 meseci 1940 god.: manje: kukuruza Din 10,225.000.—, brašna Din 1,584.000.—, konja Din 4,200.000.—; više: pšenice Din 47,921.000.— (u pr. god. za Din 16,796.000.—), bilja za lek. Din 617.000.— (u pr. god. za Din 435.000.—), goveda Din 19,868.000.— (u pr. god. za Din 7,850.000.—), svinja Din 8,442.000.— (u pr. god. za Din 1,000.000.—), sveže meso Din 1,744.000.— (u pr. god. za Din 7,833.000.—), jaja Din 11,180.000.— (u pr. god. za Din 9,398.000.—), kože 1,500.000.— Din (u pr. god. za Din 6,434.000.—), drva za gorivo Din 23,148.000.— (u pr. god. za Din 2,414.000.—), drva za građu Din 134,982.000.— (u pr. god. za Din 18,128.000.—), kalc. karbida Din 12,202.000.— (u pr. god. za Din 2,365.000.—), cementa Din 6,800.000.— (u pr. god. za Din 623.000.—), sirov. bakra Din 18,220.000.— (u pr. god. za Din 4,064.000.—), razne rude Din 28,000.000.— (u pr. god. za Din 3,532.000.—). Zbir cifara daje izvoz za I polugođe 1940 god.

To su bili podaci našeg zivoza za dva naša najveća izvoznika, dok druge države procentualno znatno manje izvoze kao pojedini kupci.

Gornja tabela dokazuje da se naš izvoz u Nemačku i Italiju jako povećao za poslednju godinu dana.

Naš uvoz pokazuje takođe šaroliku sliku a prešao je i prelazi preko znatnih promena usled današnjeg rata.

Naša spoljna trgovina za prvih 6 meseci u 1940 god. povećana je u kvantitetu za 20.9% prema prvom polugođu 1939 god., a u vrednosti u skoku je za 40.4% za isto vreme.

Ako uzmemo u razmatranje vreme rata od septembra 1939 do kraja juna 1940 god. vidimo da je naša spoljna trgovina povećana u količini za 1.2% a u vrednosti za 24.5%, dok je uvoz ostao nepromenjen po količini, a po vrednosti pokazuje skok za 10.3%.

Naš uvoz je za prvo polugođe 1940 god., prema istom vremenu u 1939 god., povećan po količini za 13.2%, a po vrednosti za 22.1%.

Citiraćemo tabelu našeg uvoza prema artiklima i uz komparaciju prvog polugođa 1940 god. i 1939 god. Pošto najviše uvozimo iz Nemačke i Italije, iznećemo podatke o našem importu iz tih zemalja. Napomenimo samo da je naš uvoz iz Nemačke za prvih 6 meseci 1940 god. iznosio 45.64% a iz Italije 14.21% od ukupnog importa Jugoslavije.

Prema I polugođu 1939 god. mi smo za prvih 6 meseci 1940 god. uvezli:

Iz Nemačke: manje: pamučnog prediva (uvezeno ukupno za Din 4,418.000.—) za Din 38,112.000.—, vunenog prediva (uvezeno ukupno za Din 12,451.000.—) za Din 20,009.000.—, prediva iz raznih biljnih vlakana (uvezeno ukupno za Din 1,374.000.—) za Din 14,085.000.—, lima gvozdskog (uvezeno ukupno za Din 13,205.000.—) za Din 4,854.000.—, prevozna sretstva (uvezeno ukupno za Din 59,929.000.—) za Din 64,815.000.—, kaučuka raznog (uvezeno ukupno za Din 9,930.000.—) za Din 2,107.000.—; — više: pamučne tkanine za Din 26,186.000.— (uvezeno ukupno za Din 68,837.000.—), vunene tkanine za Din 19,219.000.— (uvezeno ukupno za Din 67,804.000.—), svilenog prediva za Din 43,081.000.— (uvezeno ukupno za Din 66,017.000.—), koža za Din 7,951.000.— (uvezeno ukupno za Din 13,140.000.—), neprerađenog i poluprer. gvožđa za Din 8,235.000.— (uve-

zeno ukupno za Din 26,021.000.—), cevi za Din 7,077.000.— (uvezeno ukupno za Din 17,140.000.—), šine i raznog željezničkog materijala za Din 20,988.000.— (uvezeno ukupno za Din 31,801.000.—), izrade od gvožđa za Din 27,286.000.— (uvezeno ukupno za Din 121,586.000.—), stakla za Din 905.000.— (uvezeno ukupno za Din 7,678.000.—), uglja za dinara 53,900.000.— (uvezeno ukupno za Din 77,321.000.—), uljanih plodova za Din 1,481.000.— (uvezeno ukupno za Din 2,793.000.—), mašina, sprava i aparata za Din 19,332.000.— (uvezeno ukupno za Din 157,550.000.—), elektrotehnički predmeti za Din 30,833.000.— (uvezeno ukupno za Din 90,406.000.—), gotovih lekova za Din 6,953.000.— (uvezeno ukupno za Din 23,809.000.—), veštačkih organskih boja za Din 9,476.000.— (uvezeno ukupno za Din 36,370.000.—), porcelanske robe za Din 5,476.000.— (uvezeno ukupno za Din 18,336.000.—), štamp. hartije za Din 6,364.000.— (uvezeno ukupno za Din 22,815.000.—), celuloze za Din 4,742.000.— (uvezeno ukupno za Din 16,651.000.—), filmove za Din 1,251.000.— (uvezeno ukupno za Din 2,219.000.—).

Iz Italije: manje: pamučnog prediva (uvezeno ukupno za Din 101,982.000.—) za Din 2,799.000.—, vunenog prediva (uvezeno ukupno za Din 14,068.000.—) za Din 4,664.000.—, gvođenog lima (uvezeno ukupno za Din 1,004.000.—) za Din 1,448.000.—, cevi (uvezeno ukupno za Din 1,105.000.—) za Din 3,570.000.—, uljanih plodova (uvezeno ukupno za Din 292.000.—) za Din 1,195.000.—, prevoz. sretstava (uvezeno ukupno za Din 7,141.000.—) za Din 658.000.—; — više: pamučnih tkanina za Din 26,186.000.— (uvezeno ukupno za Din 55,594.000.—), vunenih tkanina za Din 4,524.000.— (uvezeno ukupno za Din 14,869.000.—), svilenog prediva za Din 7,258.000.— (uvezeno ukupno za Din 30,801.000.—), razna prediva od biljnih vlakana za Din 2,520.000.— (uvezeno ukupno za 8,008.000.— Din), pirinča za Din 3,988.000.— (uvezeno ukupno za Din 25,321.000.—), izrade od gvožđa za Din 2,051.000.— (uvezeno ukupno za Din 5,651.000.—), sirove nafte za Din 20,481.000.— (uvezeno ukupno za Din 22,566.000.—), mašine, sprave i razne aparate za Din 4,779.000.— (uvezeno ukupno za Din 8,434.000.—), elektrotehn. predmeta za Din 5,890.000.— (uvezeno ukupno za Din 7,570.000.—), veštačkih org. boja za Din 3,400.000.— (uvezeno ukupno za Din 6,207.000.—), mekog kaučuka i izrade od istog za Din 17,049.000.— (uvezeno ukupno za Din 21,692.000.—).

To su bili glavni uvozni artikli naše zemlje iz Italije i Nemačke, dok se ostali uvoz iz prekomorskih zemalja sveo na minimum ili se smanjio usled ratnih prilika. Usled ratnih prilika naš import je menjao svoj pravac prema situaciji i prema uslovima uvoza. U svakom slučaju naš uvoz iz kolonijalnih i drugih prekomorskih zemalja u opadanju je stalno, te su zbog toga nastupile nestašice izvesnih artikala.

Toliko o našoj spoljnoj trgovini, a o opštim privrednim prilikama kod nas govorićemo drugom prilikom.

Ing. Bogoljub Milošević, Niš.

RIMSKI I STARI SRPSKI RUDNICI KOD NAS

Dr. Miodrag Grbić, Beograd

Planine Rudnik, Kopaonik, mesta Srebrnica, Olovo, sela Rudo, Rudnica, Majdani, i kombinovana sa dodatkom »peć«, čiji su svi nazivi starovremenski i dosežu do srednjeg veka, svedoci su stare rudarske radnosti kod nas i onda, ako se danas kod njih ne nalaze više nikakvi rudnici u iskorišćavanju. Danas se radi na drugim mestima. Bor, Trepča i Zenica simboli su našeg savremenog rudarstva, a statističke paralele za prošlu godinu stavljaju nas sa produkcijom željezne rude iznad Mađarske, Italije i Poljske, sa produkcijom bakra odmah iza Nemačke koja je u tom pogledu najjača u Evropi, sa produkcijom olova uporedo sa bivšom Čehoslovačkom koja je značajna sa svojim rudnim bogatstvima. Čak i u produkciji ruda koje je novo vreme stavilo u upotrebu mi sa mrkim ugljenom prevazilazimo Francusku, bivšu Austriju, Rumuniju, Bugarsku i Italiju, a sa bauksitom takmičimo se sa Italijom, Mađarskom i Francuskom. I savremeni i srednjevekovni rudarski naš rad počiva na povoljnim geološkim uslovima, ali je od interesa znati, dali su ranije u vizantijskoj i rimskoj epohi, pa i davno u preistorijsko doba bili kod nas rudnici iskorišćavani. Slučajni arheološki nalasci putokaz su u takovom istraživanju, a refleksi u političkom, vojničkom, privrednom, monetarnom životu naših krajeva u to vreme mogu se dovesti u vezu sa procvatom ili padom rudarenja kod nas. Jer, uporedo sa rudnim bogatstvima koja su živa i u iskorišćavanju, ide jačina i slava država i nacija. Srbija XIII i XIV veka bila je velika sila na Balkanu delimično i zbog razvijenog rudarstva, osobito dobivanja srebra koje je omogućilo solidan monetaran sistem, zavidljivo kritikovan od Mlečića i proklet od Dantea u njegovom Paklu. Arheolozi su skloni tumačenju, da je Vizantija nadživela zapadno rimsko carstvo zbog većeg rudnog bogatstva i rezervi zlata, koje nisu morali u tolikoj meri davati varvarima kao tribut, u koliko je to bio slučaj na zapadu. Zamah ranog rimskog carstva pod prvim imperatorima počiva i na rudnom bogatstvu koje je republikanski senat ranije svugde forsirao u krajevima koje je osvojio. Inflacija i državni bankrot u kasnoj antici može se dovesti u vezu sa iscrpljenošću starih rudnika i neotvaranjem novih. Kao inflaciju metalnoga novca koja se sastojala u smanjenju težine ili u prevlaci ili mešanju lošijeg metala sa boljim, na pr. bakra sa srebrom, kao bilon, i srebra sa zlatom, kao elektron, i bankrot fiska, antički svet je poznavao takođe konrabandu, koja je u doba rimske republike značila zabranu prodaje zlata stranim zemljama, a u doba kasnih careva železa varvarima. Utoliko ima smisla arheološko istraživanje starih rudišta, što teorijski ono tumači mnoge pojave celukupnog života pojedinih krajeva, a praktički ipak ukazuje na mesta, gde je nekada dobivana ruda i gde bi se možda i danas mogla dobivati pri novim uslovima i mogućnostima. I kod nas je postojanje rimskih i preistorijskih rudnika dokazano slučajnim arheološkim nalascima. Sistematski se nije još na tome radilo. Pa i pored malog rada, sigurno je, da su naši najznačajniji metalni rudnici rimskog i preistorijskog porekla. Ta tradicija je i u srednjem veku, kao i danas bila jedan od uslova za naš rudarski razvoj i savremeno stanje.

Rimljani su oko Hr. rođenja držali skoro već celu teritoriju koja

danas sačinjava našu državu. Njeno osvajanje je trajalo vrlo dugo i iziskivalo je prvo potpuno pokorenje ilirskih plemena koja su ovde od davnina stanovala. Duže nego Gali, Španci ili Grci borili su se Iliri protiv rimske vlasti. Ta borba, koja je trajala skoro tristo godina, od III veka pre Hr. do Hr. rođenja, tražila je junačko srce, ali i materijalno bogatstvo, koje će omogućiti naoružanje. Velika nekropola od 20 hiljada grobova na Glasincu kod Sarajeva iz ilirskog vremena govori o brojnoj nastanjenosti preistorijskog Ilirika. Bezbroj malih tvrđavica, poznatih i danas pod imenom gradine ili gradišta, po zapadnim krajevima naše zemlje, govore o vojnoj spremi prastanovnika naše otadžbine. Železno i bronzano oružje iz toga vremena sasvim je doraslo rimskom. Gde je ono izrađivano, pitanje je koje će osvetliti i iskorišćenje rudnika u to vreme. Po naseljima i tvrđavicama iz ilirske epohe otkrivene su kovačke radionice. Na kasnijim železnim rudnicima rimskog i našeg vremena otkriveni su tragovi još preistorijskog rada. To je slučaj sa nekim rudnicima u oblasti Sane. I za zlato izgleda sa dosta sigurnosti, da je već tada ispirano u Bosni. Ova dva metala pored ostalog omogućili su dug ilirski otpor protiv Rimljana, i stvorili su zavidnu preistorijsku civilizaciju kod nas, poznatu pod imenom »Glasinačka kultura«. Preistorijsko rudarenje utvrđeno je osim u oblasti Sane još i u neposrednoj blizini Beograda na Šupljoj Steni ispod Avale, koje pripada istoj ilirskoj epohi kao i sansko. Avalski rudnici davali su cinabarit.

Arheološke indikacije za staro rudarstvo su ostaci šlake sa predmetima iz starih kulturnih epoha. U oba slučaja preistorijskog rudarenja kod nas, i u Sanskoj oblasti i ispod Avale, preistorijska naselja sa šlakom i velike gromade šlake sa preistorijskim objektima dokazuju vremensku povezanost naselja i rudnika. Za rimsku epohu arheološko istraživanje je olakšano pored arheoloških tragova još i pisanim spomenicima, literarnim izvorima starih pisaca, kamenim napisima i novcima, čega u preistorijsko doba nije bilo. Zato je slika rimskog rudarenja kod nas jasnija i ne govori samo o mestima, gde su dobivane rude, nego i o pravnim odnosima, organizaciji uprave, radnicima, vlasnicima, trgovini, transportu i kovanju novca. U doba rimske republike i vremenu ranih careva pravni odnosi između vlasnika zemlje i pritežaoca rudnika nisu bili sasvim jasni. Rudnici stare Etrurije koje je nasledio Rim bili su državno vlasništvo, i kao takvi su prešli u nov posed. Drukčije je bilo sa iskorišćenjem rudnika na privatnom zemljištu. Tu su razni oblici bili upražnjavani sve do pod kraj IV veka, kada je konačno odobreno slobodno rudarenje, i povučena razlika između vlasnika zemlje i posednika rudnika pod zemljom. Pravne norme su regulisale sada taj odnos. U pogledu ekonomskog prosperiteta dva su bitna činioca tada koja su uticala na rad u jednom rudniku. Sasvim drugi transportni uslovi od današnjih, sporost, ograničenost i zato skupoća, zatim nepoznavanje još ekstenzivnog bankarstva koje kao današnje ne poznaje investicije sa perspektivom rentabiliteta tek iza nekoliko godina, dozvoljavali su eksploataciju rudnika samo sa velikim procentom rude. Slabiji slojevi su napušteni. U pogledu organizacije za rudarstvo pojedinih provincija postojali su prokurator, koji su preko konduktora upravljali pojedinim rudnicima. Značaj našeg područja za rimsko rudarstvo vidi se i u ustanovljenju posebnog zvanja krajem IV veka, pod imenom: Comes metallorum per Illyricum. Radništvo je bilo ili robovi, ili kažnjenici, ili slobodni rudari, koji su činili kolegije.

Skoro sve vrste tehnike rudarenja postojale su tada, ali u primitivnijem obliku ili sasvim u početcima. Teorijski geologija nije bila poznata, ali su zato rudari imali izvanrednu praksu u iznalaženju ruda. Više intuitivno i po konfiguraciji terena oni su nalazili rudišta i otpočinjali sa radom. Ispiranje, osobito zlata, bilo je u upotrebi. Kopanje pomoću jama, kasnije i šahti horizontalnih i vertikalnih sa galerijama poznato je rimskim rudarima. Postoje već primitivni uređaji za spuštanje i izvlačenje. Osvetljava se pomoću uljenih lampica. Neka vrsta ventilacije za dovođenje vazduha kao i drenaže za odvođenje vode takođe postoji. Naši krajevi koji se prostiru na području rimskog Ilirika i Trakije bili su po broju rudnika i njihovom bogatstvu jači od bilo koje druge rimske provincije. U njima je dobivano železo, zlato, srebro, bakar, olovo, kao i druge rude manjeg značaja. Napred je već rečeno, kako se arheološki može ustanoviti rad na jednom rudniku iz toga vremena. Za upotpunjavanje slike, osim rudnika i naselja iz te epohe, zanimljiva je i razgranatost dobrih rimskih puteva kao i malih tvrđavica u okolini rudnika i na saobraćajnim vezama radi očuvanja mira i sigurnosti. Rimski rudnici železa ustanovljeni su u oblasti Sane kod Blagaja, Ljubije i Starog Majdana. Zlato je ispirano na Vrbasu, kod Mračaja, Lašve i Rame u Bosni. Olovo i srebro je dobivano kod Čelebića i Srebrnice u istočnoj Bosni, kao i preko Drine u zapadnoj Srbiji u rudnicima pored Krupnja. Srebro-nosne rude otkrivane su u selima Stojnik, Babe i Guberevac ispod Kosmaja, kao i na Rudniku. Avala je davala cinabarit. U severoistočnoj Srbiji u oblasti Mlave, Peka, Majdanpeka i Timoka u glavnom se dobivao bakar, a Kopaonik i okolina Prištine davali su železo i srebro. Refleksi rudnog bogatstva našeg kraja pod Rimljanima osetili su se i protkali duboko u celokupnom političkom i privrednom životu imperije. Od III veka carstvom vladaju imperatori koji su skoro bez izuzetka iz Ilirika. Među njima su najkrupnija imena kasne antike, kao Prob, Avrelijan, Dioklecijan i Konstantin Veliki. Cvetaju gradovi slični onima u Italiji, napredni i bogati, važni i za vezu između Italije, Grčke i Male Azije, jer su preko njih vodili svi kopneni putevi. Tako su iskopavanja antičke Salone, Stobija, Justinijane Prime, Naisa, Skupija prevazišla sva očekivanja i pokazala kako je uporedo sa političkom moći išlo kulturno i privredno bogatstvo. U nekim mestima postojale su kovnice rimskog novca, kao u Sisciji — Sisku, Sirmiju — Sremskoj Mitrovici, a neka su kovala i vlastiti novac, kao Viminacij — Kostolac i Stobi. Ovo obilje rudarskog rada traje i u prvim danima Vizantije. Kasnije se gubi. Nastupili su nemirni dani seobom Slovena ovamo. Previranje je trajalo od VI do X veka, dok se nisu počele formirati prve jugoslovenske države. Pa i tada je prošlo nekoliko stotina godina, dok rudarenje nije dostiglo visinu iz rimskih dana. To je bilo tokom XIII, XIV i XV veka na teritoriji Srbije i Bosne, koje su nastale na bivšim rimskim pokrajinama bogatim sa rudnicima. Tada je Srbija postala velika sila na Balkanu, delimično zahvaljujući i bogatstvu koje su rudnici davali. Za razvoj rudarenja u našem srednjem veku doprinesli su mnogo Sasi, koje su kraljevi pozivali iz susedne Mađarske kao stručne radnike. Svakako je tada bila živa još usmena tradicija, koja im je govorila gde su nekda bili rimski rudnici. Sloveni, doselivši se iz zakarpatske kulturno siromašne oblasti na antičko visoko kulturno tlo, zapažali su sve novo i davali odgovarajuća imena. Verovatno su rudni i rudarski nazivi planina, reka i mesta na našoj

teritoriji ponikli odmah posle propasti antičkoga sveta na mestima starih rudnika, a ne tek pošto smo mi počeli sa njihovom eksploatacijom. Tako su Sasi po nazivima mogli sa sigurnošću pronalaziti stara rimska rudarska mesta. Za dokaz ovoga neka služi i druga naša nomenklatura koja je sve antičko, staro i arhaizovano nazvala sa posebnim imenima. Ova ukazuju na prošlost njihovu. Drugi dokaz neka bude i taj, što su svi naši srednjevekovni rudnici kao i današnji sa malo izuzetaka ponikli na mestima rimskih rudnika.

Srpski srednjevekovni rudnici davali su srebro, železo, bakar i olovo. Kao i u rimsko vreme oni se nalaze na Rudniku, Kopaoniku, oko Peka, Timoka, Prištine i Kratova. Povremeno i rudnici istočne Bosne pripadali su Srbiji. Osobite su povlastice bile dane rudarima Sasima, slične trgovcima i zanatlijama iz Dubrovnika i sa Primorja. Strogi su propisi naređivali koliko sme trajati obustava rada u pojedinim rudnicima, i kada drugo lice može nastaviti posao. Regulisani su pravni odnosi vlasništva. Organizacija je provedena između radnika i imalaca rudnika. Državni fiskus koji je u to vreme pripadao kruni imao je određene prihode od svih rudnika. Tako je naše srednjevekovno rudarstvo dobilo i svoj pravni i zakonski oblik. Pored rudnika nikla su mesta, trgovi, u kojima je buktao život, cvetali zanati i trgovina. To je slučaj sa Novim Brdom, Janjevom, Brskovom, Prizrenom, Novim Pazarom i Peći. Takođe se razvilo i kovanje novca u Brskovu, Novom Brdu i Rudniku. Titule vladaočeve su na njima ponekad latinski napisane, svedočanstvo, da su novci izrađivani od doseljenih majstora iz primorskih gradova. Za razliku od rimskih rudnika u našim krajevima, koji se uglavnom raspoznaju po arheološkim tragovima a manje po pisanim spomenicima, naši srednjevekovni rudnici su bogato opisani i sačuvani u pisanim spomenicima, darovnicama, listinama, ugovorima i zakonskim odredbama. Možda zato arheološki na njima nije baš ništa rađeno, jer su pisani spomenici davali obilje podataka. A arheološki rad na njima kao i na rimskim pružio bi podatke o ovoj izuzetno krupnoj našoj privredi u prošlosti i sadašnjosti, koja značaj našeg kraja podiže i daje mu osobitu važnost. Fragmentarni podaci, kojima sad raspoložemo bili bi tada upotpunjeni i davali bi realnu sliku ovoga predmeta. U ovom kratkom pregledu samo je najvažnije istaknuto u koliko se odnosi na arheologiju. Pravna i tehnička strana rudarenja zasebno su poglavlje, koje bi mogli obraditi pravnici i inženjeri. Tada bi slika našeg starog rudarskog rada bila sasvim jasna. Dolaskom Turaka traje još izvesno vreme rudarska radinost kod nas. Veliki sultani iz vremena najvećeg napona Turskog carstva prihvatili su uglavnom naše srednjevekovne propise i običaje o rudnicima i pismeno ih potvrdili i propisali. Ali sa opadanjem turske moći opada i rudarenje u našim krajevima, da se opet zahvaljujući pregalaštvu nekolicine u sadašnjici digne.

IZ NAŠEG DISTRIKTA

PROMJENE U ČLANSTVU:

u mjesecu septembru:

ISTUPILI IZ KLUBA:	
ĆUPRIJA-JAGODINA- PARAĆIN	Ing. agr. Draškoci Jovan (zbog prezaposlenosti i nezgodnih saobraćajnih veza) Gattin V. Juraj, advokat Šaranović dr. Mitar, lekar
KRANJ	Kočevar dr. ing. Franjo (zbog prezaposlenosti)
LESKOVAC	Stanković Dragutin i Naumović Branko
LJUBLJANA	Krevl dr. Josip, javni notar (radi bolesti) Tavčar dr. Igor, zdravnik-internist (radi prezaposlenosti)
PETROVGRAD	Kostelac Julije (premještenje u Zagreb)
SLAVONSKI BROD	Kaan ing. Otto (radi preseljenja u Zagreb) Vernić ing. Oto (radi preopterećenja u poslu)
STARI BEČEJ	Dr. Vujić Dušan
ZAGREB	Bogdanović Zvonimir

Promjene u držanju sastanaka

SLAVONSKI BROD držat će sastanke u 20 sati **ponedjeljkom**, a ne kao do sada utorkom.

RAD NAŠIH KLUBOVA

U MJESECU SEPTEMBRU

BAČKA TOPOLA. — U toku meseca septembra održano je u našem klubu 4 redovna sastanka sa prosečnom frekvencijom od 70.31%. Na dan 10 o. mj. br. Bognar Janoš održao je predavanje pod naslovom: »Od drveta do električne struje«, 17-og br. Horvath Šandor: »Graja u današnjici« i 24-og br. Roth Antun: »Savest i moral«. Sva tri predavanja su saslušana pažljivo i nagrađena su živim aplauzom.

BANJA LUKA. — U toku meseca održana su četiri sastanka. Ovi sastanci su bili nešto slabije posećivani nego inače, pa je stoga i frekvencija spala na 48.2. Opadanje frekvencije ima se pripisati najviše tome što su neka braća bila odsutna raznim neodložnim poslovima a neka su opet bila na svom godišnjem odmoru.

Tokom meseca nije održano ni jedno predavanje ali se zato na sa-

stancima živo diskutovalo o svima aktuelnim problemima današnjice, a također je bilo reči i o ekstenziji kluba.

BEOGRAD. — Redovni sastanak br. 584, 2 septembra o. god., održan je kao Ladies' Night i nije imao zvaničnog dela.

Redovni sastanak br. 585, 9 septembra o. god., održan je kao prvi radni sastanak. Na njemu je izvršen prijem u članstvo dvojice novih članova Milivoja Kostića i Čede Petrovića. Tajnik Đ. Mijić obavestio je prisutne o radu Centralne uprave u toku letnjih meseca. Naročito je istakao delatnost Centralne uprave na polju organizovanja pomoći ratnim izbjeglicama a naročito ženama i deci koji su preko noći ostali bez hrane i krova. Govorio je takođe o radu u evropskim klubovima i istakao da je u okupiranoj Danskoj jula o. god. otvoren jedan novi Rotary klub.

Na redovnom sastanku br. 586, 16 septembra o. god., održao je gost rotar Milenko Marković iz Zagreba predavanje o novoj uredbi o Narodnoj banci, a drugi gost rotar dr. A. Jelačić iz Skoplja predavanje o Podunavskom problemu u vezi sa najnovijim događajima u Transilvaniji.

Na redovnom sastanku br. 587, 23 septembra o. god., održao je rotar N. Stanarević predavanje o etatizaciji Narodne banke.

Na redovnom sastanku br. 588, 30 septembra o. god., primili smo zvaničnu posetu guvernera našega distrikta dra Viktora Ružića. Na ovom sastanku rotar dr. Miodrag Grbić održao je predavanje o rimskim i srpskim srednjovekovnim rudnicima kod nas.

BITOLJ. — Usled brojnih odsustava van mesta frekvencija našeg kluba je u septembru bila niža od uobičajene.

Ipak tokom meseca privedene su kraju formalnosti oko izbora novih članova.

Od predavanja, brat Rista Rižević održao je na poslednjem sastanku o

sledećem: »Trgovina sa Grčkom i kurs bonova drahmi.« Kod čestih promena kursa drahmi (28.- Din u maju o. god., 60.- Din sada), naši trgovci u poslovima sa Grčkom navedeni su i na spekulaciju na kursu. Dešava se stoga da se naša roba pri izvozu prodaje po nedovoljnoj ceni, ali je naš izvoznik prihvata jer nalazi naknadu u visokom prodajnom kursu drahme. To u stvari znači: naše artikle Grci kupuju jeftinije, a visokim kursom drahmi mi grčke proizvode plaćamo skuplje. Do ovog neispravnog stanja dolazi dobrim delom otuda što se naša stoka prodaje tek na grčkim pijacama, i po grčkim maksimiranim cenama, dok se za naše kupovine iz Grčke (pamučna prediva, smola i kalafo-nijum, so, ovčija vuna, grožđe i južno voće) ima plaćati viša cena, posebno određena od grčkih vlasti za izvoz iz njihove zemlje. Kako su naši artikli, koje izvozimo u Grčku (drvo za građu i izradu duga, goveda i konji), ne manje važni u današnje vreme od onih koje uvozimo iz te zemlje, to ovakvi sadanji odnosi idu samo nama na štetu. — Bonova grčkih drahmi trebalo bi da ima na pijaci, jer do ove godine naš izvoz u Grčku bio je veći od uvoza, a ove su godine naše kupovine skoro ravnane našim prodajama sa tom zemljom.

Zato, po mišljenju brata Riste Riževića, ovo za nas štetno stanje moglo bi se popraviti, kad bi naša Narodna banka ustalila kurs bonova drahmi, t. j. kupovala i prodavala drahme po utvrđenom kursu, kao i kada bi naša Direkcija za spoljnu trgovinu odredila cene našim trgovcima pri izvozu u Grčku odnosno uvozu iz Grčke.

Time bi odgovorili merom na meru i stavili naše odnose sa Grčkom na ravnu nogu.

ĆUPRIJA-JAGODINA-PARAĆIN.

— Na sastancima su čitani pojedini odlomci iz spisa »118 pitanja i odgovora«, kao i najinteresantniji odlomci iz izveštaja drugih klubova. Vodili su se razgovori o aktuelnim pitanjima. Pregledana je knjiga:

Proceedings Thirty-First Annual Convention of Rotary International, Havana 1940.

DUBROVNIK. — U mjesecu septembru održana su 4 sastanka. Pošto su svi sastanci održani na otvorenom prostoru, što je lijepo vrijeme dozvolilo, rad u klubu bio je veoma ograničen.

Na sastancima su redovito pretresene novosti iz zvanja i opći položaj u svijetu.

Tokom septembra primili smo ponovno časopise i ilustracije iz Amerike, što je bilo dulje vremena izostalo.

KARLOVAC. — U ovom mjesecu održano je ukupno 5 sastanaka sa poprečnom frekvencom od 76.15 posto. Za nevoljne sakupljeno je Din 496.—

Kako je ljeto već minulo i dopusti braće većim dijelom prestali, započelo se sa predavanjima. Već 9 o. mj. na prijedlog brata Vukovića iznešeni su po pojedinoj braći priredni problemi kod nas, koji su sada svuda od eminentne važnosti, naročito pitanje prehrane, odjeće i obuće. Izloženo je stanje ponajprije u kožarskoj struci po bratu Stanku Kosem, koji ne samo da je osobiti stručnjak, nego je i delegat ove struke kod banovine Hrvatske kao i u Beogradu. Upoznao nas je kratko sa radom kožarske industrije i iznio velike poteškoće kod nabave sirove kože i ostalih potrepština za izradbu kože, te nastojanja da se tome predusretne. Brat Kratohvil iznio je stanje u tekstilnoj struci. Rekao je da pomanjkanje pamuka ugrožava obustavu rada ovih industrija, te je već radi toga uslijedila redukcija rada u pojedinim tvornicama. Spomenuo je da banovina i država vode brigu za nabavu sirovog pamuka iz Turske, Rusije i Italije, jer ga iz drugih država nije moguće dobiti. Kako je br. Kratohvil delegat naše države za nabavu sirovog pamuka iz inostranstva, to nas je posve objektivno informirao o stanju, koje nije za sada tako kritično kako ga u javnosti prikazuju. Zatim je br.

Vuković dao referat o stanju žitarica i ostalih živežnih namirnica i naglasio da situacija nije tako opasna kako je mnogi prikazuju, te da je veoma potrebno da vlasti poduzmu stroge mjere protiv spekulacije. Sva ova izlaganja navedene braće bila su pomno i sa osobitim zanimanjem saslušana, te se tom prilikom razvila živa debata.

Dne 24 o. mj. imao je naš klub visokog gosta, dragog našeg brata guvernera dra Ružića, koji je službeno posjetio klub, održao sjednicu upravnog odbora, te tom zgodom kao i na sastanku dao upute o radu da se što više poradi na jačanju rotarske ideje, jer da o raspuštanju rotarstva u Jugoslaviji nema govora, o čemu se je on obavijestio na mjerodavnom mjestu. Nakon službenog dijela ovog sastanka ostalo je više braće sa bratom guvernerom do odlaska vlaka, do poslije 1 sat u noći, u nevezanom i prijateljskom razgovoru.

Brat predsjednik dr. Graho održao je toga dana vrlo aktuelno i zanimivo predavanje »Građanstvo i njegova zadaća«, koje je predavanje bilo od svih prisutnih pažljivo saslušano i živim pljeskom nagrađeno. Na sastanku od 30 o. mj. održao je brat Slaviša Košćević vrlo interesantno predavanje »Poduzeće i njegova kaznena odgovornost«. Predavač je iznio najbitnije o onom što je potrebno da znade svaki onaj koji vodi bilo kakovo poduzeće. Nakon predavanja razvila se diskusija o toj temi, a predavaču su braća izrazila zadovoljstvo i odobravala pljeskom.

Osim predavanja na svakom sastanku držani su izvještaji o vanjskoj situaciji izmjenično po braći ing. Žugčiću i dru Lipovščaku, koji uvijek vrlo zanimljivo i privlačivo iznašaju sve nove momente u svijetu, a koji su važni za prosuđivanje stanja kod zaraćenih i ostalih velikih država.

KRANJ. — Naš klub je imel v mesecu septembru 4 sestanke. Oficijelni obisk brata guvernerja dr. Viktorja Ružića smo imeli na našem

mitingu dne 3 IX, ki nam ostane vsem v najlepšem spominu. Brat guverner nam je dal novih pobud in nasvetov za nadalnje delo. Ob tej priliki je imel brat dr. ing. Kočevar zanimivo predavanje »O zgodovini mesta Kranja«. — Na mitingu dne 10 IX smo imeli obisk brata dr. Matija Divića iz Vinkovcev. Na tem mitingu smo razpravljali o preskrbi tekstilnega delavstva preko zime s hrano. — Na mitingu dne 17 IX smo z obžalovanjem vzeli na znanje izjavo brata dr. ing. Kočevarja, da izstopa iz kluba, ker se radi preza-poslenosti ne more udeleževati sestankov. Ta dan smo razpravljali predvsem kako bi čimbolj zainteresirali našo javnost za društvo: »Naša skrb za pohabljeno deco«. — Na mitingu dne 24 IX pa nam je brat Sirc orisal kakšni so izgledi za preskrbo kranjske tekstilne industrije s surovinami, ki že dalj časa trpi na velikem pomanjkanju in dela le v zelo skrčenem obsegu. — V dobrodelne namene smo nabrali ta mesec Din 391.50.

LESKOVAC. — Sva četiri sastanka u mesecu septembru bila su drugarska i time smo zaključili sa neradom t. j. sa raspustom. U oktobru pošto će sva braća biti u Leskovcu počinjemo sa radnim sastancima.

Klub je doneo odluku da se dva učenika gimnazije pomognu sa plaćanjem školarine, kupovinom potrebnih knjiga i novčanom pomoću preko školske godine za sve sitne potrebe.

Klub su napustila brat Stanković Dragutin, koji je bio i osnivač kluba i brat Naumović Branko naš ovogodišnji potpresednik.

Plenum kluba jednoglasno je za potpresednika izabrao brata Dočića Dušana.

LJUBLJANA. — V mesecu septembru smo imeli 4 sestanke. Dopusti grede počasi h kraju, kar zelo koristi frekvenci. — Dne 4 septembra nas je obiskal br. guverner dr. Viktor Ružić, ki nam je dal razna dobra navodila. Ob tej priliki je imel

naš br. dr. Franc Stele sijajno predavanje »Beseda o Ljubljani«. — Dne 11 smo imeli naš sestanek na izletu v Polhovgradec, kjer smo si ogledali razne zanimivosti in znamenitosti Polhovega Gradca in okolice, katere nam je poznej na sestanku br. dr. Krejči na njemu svojstven način orisal. Vsi bratje so bili z izletom zelo zadovoljni in želimo, da bi se v kratkem ponovil v kak kotiček naše ožje domovine. — Dne 18 septembra je naš br. Skubec govoril o »Narodno-gospodarskem in socialnem pomenu Trboveljske premogokopne družbe«. V interesantnem in s številkami podprtem predavanju nam je br. Skubec predstavil družbo, katero vodi in nam je osvetlil marsikako dosedaj neznano nam zanimivost. — Naš zadnji sestanek dne 25 septembra pa je bil posvečen našemu dragemu br. predsedniku dr. Lavriču, ki ga je zadela na lovu usodna nesreča. Na njegovo lastno željo nam je podal popolnoma objektivno poročilo njegov prijatelj in lovski tovariš br. dr. Krejči. Br. dr. Lavrič je izrazil željo, naj bi s tajnim glasovanjem izrazili svoje naziranje, ali naj še obdrži vodstvo kluba, kar pa vsi navzoči enoglasno odklonijo z iskreno in glasno izraženo željo, da bi se naš dragi predsednik čimprej vrnil med nas, da mu tudi neposredno dokažemo svoje popolno zaupanje, svoje iskreno sočustvovanje, svojo nevenljivo ljubezen in vse svoje spoštovanje. — Z ozirom na omenjeno nesrečo našega br. predsednika smo odložili za nedoločen čas obisk R. C. Kranja in R. C. Maribora. — V dobrodelne namene smo nabrali ta mesec Din 1107.50.

MARIBOR. — Na sestanku dne 2 IX nas je obiskal naš brat guverner dr. Viktor Ružić, ki je potem ko ga je pozdravil brat predsednik, razpravljajal o aktualnih rotarskih vprašanjih. Brat tajnik Kac je med drugim poročal o letošnji frekvenci naše Rotarske mize v Rigaški Slatini, brat blagajnik Orožen pa o stanju klubove blagajne in Krajnovičevega fonda. Predavanje je imel brat past-

prezident Rapotec, ki je govoril o mednarodnem položaju rotarstva v današnjem času. Po sestanku se je udeležil brat guverner našega post-meetinga, drugi dan pa se je odpe-ljal v družbi naših bratov na izlet na Pohorje. — Naš sestanek dne 9 IX je bil posvečen rotarskemu brat-stvu. Istega dne je obhajal svojo pet-desetletnico naš brat Miloš Oset, ki nas je zato povabil na svoje lepo pohorsko posestvo nad Bistrico pri Mariboru. Tam nas je gostoljubni brat Miloš bogato pogostil in nam razkazal svojo vzorno urejeno eko-nomijo. Ko smo se vrnili v Bistrico, se je tam vršil v gostilni Rotner naš redni sestanek, na katerem smo po-zdravili kot naše mile goste vso obitelj Osetovo. Sestanek je potekel brez oficielnih poročil v najlepšem rotarskem razpoloženju in v zname-nju življenjskega praznika brata Oseta. — Z naslednjim našim se-stankom, dne 16 IX, smo zaključili našo poletno sezono z zadnjim »zu-nanjim« sestankom tega leta, ki se je vršil v Mariborski koči na našem zelenem Pohorju. To je bil naš tra-dicionalni »pohorski sestanek«, na katerem smo izrazili Slovenskemu planinskemu društvu naše prizna-nje in naše čestitke na lepem na-predku turizma v območju Maribo-ra. Med drugimi gosti je bil navzoč tudi g. dr. J. Bergoč, predsednik mariborske podružnice SPD. Brat pastprezident Krejči je poročal o svojem obisku pri R. C. Sarajevu, brat podpredsednik Loos pa o svo-jem obisku pri R. C. Beograd in o letošnjem jesenskem velesejmu v Beogradu. — Na sestanku dne 23 IX je poročal najprej brat tajnik Kac o vsebini 3. biltena evropskega se-kretarja R. I., nato brat Lipold o otvoritvi nove šole CMD pri Sv. Treh kraljih na Kozjaku, ter končno brat Kiepach o letošnji kopalni sezoni na Jadranu in še posebej v južni Dal-maciji. — Na sestanku dne 30 IX smo slišali zanimivo življenjsko zgod-bo našega brata Leona Štuklja, ki si je kot prvak Jugoslovanskega Sokola priboril na raznih mednarod-nih telovadnih tekmah in olimpija-dah tri zlate, eno srebrno in eno bro-

nasto kolajno — za čast naše domo-vine.

NIŠ. — Rad kluba i u ovom me-secu bio je normalan, ali letnja frekvencija nije se popravila, usled odsutnosti članova koji su na otsu-stvu ili raznim dužnostima.

Br. dr. Dragutin Petković održao nam je interesantan referat o svom putovanju kao i br. Nikola Petrović Morena koji je referisao o putu po Jugoslaviji sa učenicima Trg. škole Niške trg. omladine čiji je on vred-ni i istrajni saradnik već 15 godina.

Br. ing. Bogoljub Milošević održao je predavanje pod naslovom: »Šta nam kaže statistika o našoj privredi sadašnjice.«

Konstatovano je da su klupske finansije na zdravoj osnovi.

Na apel preko The News Letter klub je rešio da se pomogne nastra-dalim rotarima u ratu i zamolio je br. Guvernera za sličnu akciju u celom našem rotarskom distriktu kako bi se tako korporativno pomo-glo onima koji trpe u današnjim te-škim danima.

Svi sastanci bili su prožeti zdra-vim rotarskim drugarstvom i do-brom voljom, uz rad i pripreme za ostvarenje klupskog programa u to-ku ove zime.

OSIJEK. — Svi sastanci mjeseca rujna bili su posvećeni pretresanju vrlo aktuelnih problema u gradu Osijeku, a to su snabdjevanje gori-vim drvetom i traženju mjerila po kojem će se odrediti zimska pomoć.

Kod diskusija sudjelovala su sko-ro sva braća. Posebne referate o gor-njim problemima imali su braća: Krešić Bernardo, Schuster Janko, Galovac Josip i Dožudić Kosta.

PANČEVO. — U mesecu septem-bru održata su četiri sastanka sa prosečnom frekvencijom od 86.25%. Na prvom sastanku brat Weiss refe-risao je o svome putu na Sušak, Ši-benik i o boravku u Rogaškoj Sla-tini. — Na drugom sastanku referi-sana je pošta iz inostranstva. — Na trećem sastanku br. ing. Maksimo-

vić, koji se upravo vratio sa deseto-dnevnog puta po Nemačkoj, održao je predavanje: »Sa puta u Nemačkoj« u kome je u glavnom izneo svoje utiske sa toga puta. — Na četvrtom sastanku br. Milić održao je predavanje: »Malta« u kome je u glavnom u kratko izneo istoriju Malte pod raznim osvajačima, dok nije Pariskim mirom 1814 godine potpala pod Englesku. Izneo je vrednost Malte kao mirnodobske luke i kao vojno pomorske baze.

PETROVGRAD. — Naš klub je u mesecu septembru održao četiri redovna sastanka.

Prvi sastanak je bio posvećen referatima po izveštajima bratskih klubova. Na istom sastanku je održana i vanredna glavna skupština, radi izbora novog predsednika na mesto br. dr. Dekanića Gjura, koji je zbog prezaposlenosti istupio iz kluba. Za novog predsednika je izabran dr. Mijajev Luka, pastpredsednik.

Ostali sastanci bili su posvećeni radu pojedinih odbora za izradu plana i programa za rotarsku 1940/41 god., aktuelnim privrednim i gradskim pitanjima i negovanju drugarstva.

SARAJEVO. — U mesecu septembru održana su četiri sastanka sa prosječnom frekvencijom 65%. Frekvencija je bila slaba za to, što je izvjestan broj braće u septembru još bio na odsustvu. Prema zaključku sastanka od 16 IX o. god. pojedina braća podnose izvještaj o prilikama onog kraja gdje su proveli svoje odsustvo. Tako je brat Nikola Berković na sastanku od 16 IX referisao o privrednim prilikama u okolici grada Zagreba, a brat dr. Dušan Jeftanović na sastanku od 30 IX o privrednim prilikama na otoku Braču. Na sastanku od 23 IX brat Vaso Ristić je referisao o novoj Uredbi o Narodnoj banci. Iz domaćih klubova imali smo u mesecu septembru posjetu brata Stjepana Zsülle-a, R. C. Osijek i brata Dušana Drndarskog, R. C. Vršac. U fond za nevoljne sakupljeno 387.- Din.

SLAVONSKI BROD. — U mesecu septembru o. god. održanih pet redovitih sastanaka dali su prosječnu frekvenciju od 90.72%.

Brat Ivo Albert održao je predavanje o lovu, lovačkim psima i današnjim prilikama lovstva. Iz kluba istupila su dva brata i to ing. Oto Kaan radi preseljenja u Zagreb, i ing. Oto Vernić radi preopterećenosti u službi. Na sastanak predsjednika i tajnika u Beograd 12 i 13 X o. god., ići se predsjednik kluba brat ing. Riffer i tajnik I. brat Brdarić. Počam od 7 X 1940 redoviti klubski sastanci održavat će se sada ponedjeljkom u 8 sati na večer, a ne kao do sada utorkom.

SOMBOR. — Sastanci su većim delom posvećeni referatima o putovanju pojedine braće, a ostali deo sastanka drugarstvu. Na zadnjem sastanku je zaključen letnji period i rešeno je, da se početkom idućeg meseca otpočne sa pretresima problema »gradska aprovizacija« i »zimska pomoć«, da bi se i mi ukopčali u akciju, koja će ove godine imati naročit socijalni značaj.

SPLIT. — Mjesec septembar ima osebniju ljepotu na Jadranu, a naročito u Splitu: dani su vedri, more kristalne prozirnosti, bistro i zamamno, najprijetnije temperature, lahor majstrala kao da ga miluje ljubavnim daškom, a večernje zvjezdano nebo širi svuda mir i sanjarsko raspoloženje. Divne breskve, slatke smokve, zrelo grožđe plemenitih loza i mnogo drugih darova prirode pridonose ljepoti i privlačnosti našeg Primorja. To je vrijeme istinskog uživanja i vrijeme cvjetanja najprisnijeg prijateljstva, koje obuhvaća ne samo najbliže već i rotarske goste. Život se i u klubu odvijao pod uticajem septembarskoga štimunga. Nikakvih pravih predavanja: kratki prikazi ratnih i političkih događaja i po koja kozerija (Ribarski doživljaji). Na svakom sastanku nekoliko gostiju, primanje i darivanje klupskih zastavica i ugodni razgovori. Spremanje za učestvo-

vanje na sastanku pretsjednika i tajnika u Beogradu i na izradu radnog programa za jesensku i zimsku sezonu.

Za karitativne svrhe sabrano 344 dinara i 50 para.

STARI BEČEJ. — Naš klub je u toku meseca septembra održao 4 redovna sastanka sa postignutom frekvencijom od 76.25%. Na drugom sastanku izvršen je izbor komponentnih odbora, kao i pomoćnih odbora. — Votirana je svota u iznosu Din 100.— mesečno za školsku god. 1940-41 za jednu siromašnu učenicu ovdašnje realne gimnazije. — 26 septembra klub je održao u skromnoj svečanosti svoj 200-ti sastanak, koji je lepo bio posećen, i od strane meštanih gostiju. Na tom sastanku je br. dr. Popović održao lep i prigodan govoru, iznašajući u glavnim crtama rotarski pokret i rotarske ciljeve, podvlačujući, da rotarstvo, pored svog međunarodnog karaktera, služi po svojim statutima, prvenstveno svojoj otadžbini i svome narodu. — Za sirotinju je sabrano u toku meseca Din 458.—

SUBOTICA. — U toku meseca septembra održali smo 4 redovna sastanka sa prosječnom frekvencom od 64.98%. Na vojnoj vježbi bila su u toku tog meseca braća: Dr. Damjanov i dr. Viličić.

Sa septembrom pristupio je klub ozbiljnom radu. Prva sjednica od 4 IX bila je povodom rođendana Nj. Vel. Kralja Petra II. posvećena našem mladom i ljubljenom Kralju i održana je kao svečana. Br. pretsjednik dr. Pavlović održao je tom prilikom predavanje pod naslovom »Naš mladi Kralj«, koje je završio zdravicom mladom kralju i njegovom uzvišenom domu.

Sastanak je potom proglašen radnim i brat pretsjednik je upoznao braću sa prilikama i radom ovdašnjeg skloništa »Kćeri Milosrđa«, koje je posjetio u pratnji brata tajnika. Ovom smo humanom društvu priložili iznos od Din 2.500.— po nalogu Rotary Cluba, Buenos Aires, kako smo to već ranije javili.

Dne 18 juna o. god. posjetio je naš br. Schreger Rotary Club St. Pancras - London, te smo obavjest o toj posjeti primili tek nakon 3 mjeseca. Izvješteni smo međutim, da se naš br. Schreger nalazi u Londonu živ i zdrav. — Br. dr. Đura Popović posjetio je Lausanne i Genève, te su nam ovi klubovi potvrdili njegovu posetu.

Br. Grimm upoznao nas je u toku jednog predavanja o radu evropskih rotarskih klubova u današnjim ratnim prilikama.

Br. pastpretsjednik Grabovac izgubio je tasta, a br. Seneš taštu. I ovim putem izražavamo imenovanj braći našu iskrenu sućut.

SUŠAK. — Tokom mjeseca održana su 4 sastanka. Frekvenca iznosila je prosječno 72.32% što pokazuje osjetljivi porast. 11 IX održana je sjednica klupskog vijeća, na kojoj su bila pretresana razna tekuća pitanja. Potaknuto je između ostalog i pitanje daljnje ekstenzije, pa je tako na sastanku od istog dana brat guverner dr. Viktor Ružić pozvao pododbore za klasifikaciju i primanje u članstvo, da što prije stupe u funkciju. Na sastanku od 25 IX iznesao je brat Rošić, pročelnik odbora za služenje u klubu, program za daljnji rad, pa je i on istakao potrebu ekstenzije, zatim što veće aktivnosti svakog člana, što bolje frekvence i podržavanje i dalje što većeg i dubljeg drugarstva, kao prvi uslov za uspješan rad. Od 18 IX dalje, pa za vrijeme cijele zime održavaju se sastanci u restauraciji »Lipa«. Na sastanku od 4 i na sastanku od 11 septembra održao je brat pretsjednik Božidar Švrljuga vrlo opširne referate o zanimljivostima iz News Letters-a. Isto tako na sastanku od 18 septembra održao je opširan referat o zanimljivostima iz mjesečnog pisma evropskog sekretarijata br. 3. U vezi sa sadašnjim prilikama zaključeno je, da se umjesto predavanja iz zvanja održi što više kratkih referata sa osvrtom na utjecaj ratnih prilika na pojedina zvanja. Tako je brat Božidar Švrljuga na sastanku od 18 septem-

bra održao referat o utjecaju rata i ratnih neprilika na našu dugu slobodnu plovidbu. Brat Turina održao je na sastanku od 25 septembra referat o prilikama na tržištu kukuruzom i kukuruznim brašnom. Po obim referatima održane su interesantne i opsežne debate. U vidu poduzimanja karitativne akcije naš je klub dodijelio Din 6000 Društvu za pomoć siromasima i za suzbijanje prosjačenja u Sušaku te za našu uobičajene zimsku mliječnu akciju. Zatim, siromašnom studentu Walteru dodijeljen je iznos od Din 500 za polazak na studije u Zagreb, te daljnja potpora za vrijeme od 6 mjeseci, tako da mu je već isplaćen obrok od Din 500 za mjesec oktobar. Za zbrinjavanje sakate djece doznali smo bratu rotaru dru Božidaru Spišiću u Zagreb, iznos od Din 2000.

VARAŽDIN. — Tokom mjeseca septembra održana su 4 redovita sastanka (510—513) sa prosječnom frekvencijom od 81.82%.

Jedanaestorica od braće imali su 100%-tnu frekvenciju.

Ovi održani sastanci odlikovali su se unutaršnjim radom kluba.

Na prvom sastanku održao nam je brat K. Filić interesantno i poučno predavanje »Naši kulturni spomenici Dalmacije«. Na ovom istom sastanku opisao nam je lijepim pripovjedačkim načinom brat dr. A. Leitner svoj put i obilazak špilje Vindija.

Na trećem sastanku pročitao nam je brat dr. E. Krajanski svoj sastavak-glosu »Rotary i Dolnji Lapac«.

Drugi i četvrti sastanak bio je posvećen drugarstvu uz sudjelovanje gostiju.

Posljednji drugarski sastanak bio je upriličen po braći-svečarima ing. Mihajlu Friedländer-u i Miju Cencanc-u kao slava njihovog imendana dne 29 o. mj.

VELIKA KIKINDA. — Tokom mjeseca septembra održano je 4 sastanaka, i to: 202, 203, 204 i 205, sa prosječnom frekvencijom 63.89%. 8 braće su imali 100% frekvenciju. Tokom ovog mjeseca održali su predavanja br. dr. Sremac »O izmena-

ma zakona o Narodnoj banci« i br. Erdeljan »O ustanovljenju cena«. Osim toga na pojedinim sastancima braća su čitali predavanja iz nedeljnih izveštaja bratskih klubova. Br. dr. Ilija Sindik čitao je na nemačkom jeziku i odmah preveo na naš jezik, 118 pitanja bliže-poznavanja Rotarstva. Osim toga braća su referisala iz zvanja.

VRŠAC. — U toku meseca septembra održana su četiri sastanka sa prosečnom frekvencijom od 69.50 posto.

Na sastancima pročitani su nedeljni izveštaji bratskih klubova i referisano je o interesantnim predavanjima.

Brat Georgijević održao je svoje interesantno predavanje sa temom: »Pitanje preorijentacije naše nacionalne ekonomije i privrednog života.«

Inače su sastanci posvećeni gaje-nju drugarstva.

VUKOVAR. — U toku mjeseca rujna održao je naš klub pet sastanaka sa prosječnom frekvencom od 68.56%.

Rotar Stevo Maksimović održao je predavanje o temi: »Kulturno, privredno i turističko stanje Republike Turske.« Predavanje je sadržavalo najnovije podatke o svim pojavama, koje se odnose na gornju temu. Mnoge je stvari iznio predavač vrlo ubjedljivo, jer se nedavno vratio sa svog poslovnog putovanja iz Turske.

Dne 15 rujna posvećena je i otvorena nova zgrada »Skloništa siročadi« u Vukovaru. Kako je to najvažnija karitativna ustanova u Vukovaru, a pomenuta je zgrada sagrađena uz zamašne priloge našeg br. pretsjednika Tome Maksimovića, to je njegova pomoć naišla na sveopće simpatije u građanstvu. Članovi kluba srdačno su mu čestitali na doprinesenim žrtvama za tako plemenitu svrhu. Naš rotar arh. Lujjo Karlovsky učinio je nacrt za tu modernu zgradu i izveo njenu gradnju.

ZAGREB. — Otsutnošću pretsjednika spriječeni smo još uvijek da iznesemo program rada za ovu godinu. Početkom mjeseca oktobra sastaje se klupsko vijeće, te ćemo objaviti isti u idućem izvještaju.

Živost u klubu bila je mnogo jača. Frekvenciji se može doduše prigovoriti, ali su sjednice imale već svoj sadržaj. Bilo je referata i zanimivih diskusija. Imali smo i lijepi broj ogstiju rotara.

Sastanak od 23 septembra spada na prvo mjesto. Bio je u znaku guvernerskog zvaničnog posjeta. Guverner rot. dr. Viktor Ružić dao nam je sugestije za rad i apelirao, da dođemo što više u dodir sa javnošću.

Tom zgodom pričao je past-pretsjednik rot. Josip Horvath iz prošlosti našeg privrednog života i to iz razdoblja od 100 godina t. j. od druge polovice vladavine Marije Terezije do otvorenja riječke željeznice.

Rotar dr. Miljenko Marković održao je na sastanku od 9 septembra zanimiv referat o bankama.

Na svakoj je sjednici tajnik izvještavao iz domaće i strane rotarske štampe. Raspravljeno je i pitanje predavanja i referata na redovitim sastancima.

Stopostotna frekvencija je u porastu. Broj se popeo na 8. Prosječna frekvencija pokazala je također poboljšanje.

Istupom iz kluba izgubili smo jednog člana.

ZEMUN. — U toku meseca održano je četiri sastanka (5, 14, 19 i 26) sa prosečnom frekvencijom 62.50%.

Gost kluba Jelačić dr. Aleksij, R. C. Skoplje, održao je 19 septembra referat »Pogled na današnju situaciju u vezi sa Podunavljem«.

Redovni sastanak kluba koji je trebalo da se održi 12, održan je 14 septembra i to u Sremskim Karlovcima. Organizaciju za ovo preuzeo je brat dr. Ninković, koji je pre večere proveo braću kroz Sr. Karlovice i pokazao im sve znamenitosti ovog lepog i istorijskog mesta. Večera je prošla u lepom i prijatnom raspoloženju.

U klubu se oseća još osustvo mnoge braće, pošto su tek sada uspeli da iskoriste svoj godišnji odmor. Otuda i nedostatak u predavanjima i referatima.

ČLANOVI SA STO-POSTOTNOM POSJETOM U MJESECU SEPTEMBRU

Rotary Club

Bačka Topola : Bognar Janoš, Beck Bela, Beniš Šime, Gonda Ladislav, Komloš Izidor, Dr. Lustig Zoltan, Mihalović Bela, i Sepeši Eugen.

Banja Luka : Boberić Dušan, Bocarić Špiro, Malić Rajko.

Beograd : Dinić Aca, Dr. Gramberg Ferdinand, Mijić Djordje, Milutinović Borislav, Minh Adolf, Dr. Nikolić Andra, Prica Dragutin, Pržić dr. Ilija.

Bitolj : Popović Vlastimir.

Brčko : Cebalo Zvonko, Cvjetković Ljubo, Dr. Cvjetković Djordje, Hadžić Jovo, Lazić Danilo.

**Čuprija - Jagodina-
Paraćin :** Lazarević Dr. Vladan, Stevanović Dr. Milan, Stojšić ing. Svetolik, Tasić Milutin, mg. ph. Usmiani Josip.

Dubrovnik : Bubalo Dr. Branko, Ercegović Miho, Gustetić Ivan, Hrozniček Bogomil, Marković Ing. Stevan, Mladinov Dr. Mirko.

- Karlovac :** Cindrić Jure, Hoppe Adalbert, Košćević Petar, Kosem Stanko, Longhino Dr. Alberto, Jakl Julius, Mr. ph. Navratil Ivo, Mr. ph. Oršanč Marijan.
- Kranj :** Adamič Zvonko, Chrobath Fred., Česenj Karol, Heller Art., Ing. Jurhar Franjo, Kokl Matija, Dr. Megušar Anton, Dr. Šorli Ivo, Ing. Savnik Viktor, Witzmann Edvin.
- Leskovac :** Nikolčić Branko, Novaković Mileta, Pijade Dr. Velizar, Radaković Dr. Dušan, Popović Aleksandar.
- Ljubljana :** arh. Costaperaria Josip, Gregorič, Heinrihar Minko, Heinrihar Franci, Jakac Božidar, Jeglič France, Knez Tomo, Knez Zdenko, Krejči dr. Viljem, Lavrič Josip, ing. Likar, Dr. Pavlin Ciril, ing. Pehani Igo, Slokar dr. Ivan, Verbič Anton, Žirovnik dr. Janko,
- Maribor :** Jurković pl. Nikola, Kac dr. Rudofl, Kasper Udo, Kovačec dr. Janko. Orožen dr. Janko, Pool Josip, Rapotec dr. Vinko, Sabothy Henrik, Strašnik Lojze, Šlajmer ing. Vladimir, Mr. ph. Vidmar Ivan, Zupanc Florijan.
- Niš :** Banjac Nikola, Čermilo Djoka, Jurišić Bartul, Milošević ing. Bogoljub, Sokolović dr. Milan, Stojiljković Milan, Varon Jakov, Vitorović Dušan.
- Pančevo :** Adler ing. Stevan, Dajč Josip, Groj Jovan, Isailović Vasa, Kačura Emil, Milić Miron, Georgijević, Ristić Svetozar, Sokoppe Edmond, Stefanović Ivan, Tomić Mileta, Vuković Jovan, Weiss Viljem.
- Petrovgrad :** Cvejanov Slavko, Danilo Dragan, Elek Viktor, Kristić dr. Dimitrije, Matić dr. Miša, Mijajev dr. Luka, Mijajev Luka ml., Nadjvinski Dragoljub, Nadjvinski Ivan, Nikolić Emil, Pin Paja, Popović dr. Bogdan, Radanov-Radičev Dragoljub, Vasiljević dr. Ljubomir
- Sarajevo :** Čermak Ljudevit, Ing. Grof Oskar, Jovanović Mašo, Dr. Papo Moric, Prnjatović Stevo, Ristić Vaso, Dr. Sternberg Arnold, Šušnjar Mane, Trebić Mihajlo.
- Skoplje :** Čohadžić dr. Kosta, Dimović Jovan, Djuknić dr. Nikola, Jelačić dr. Aleksije, Latković Vido, Mitić Dobrivoje, Nikolić Jefta, Patrnogić Mihailo, Vuličević ing. Dragutin.
- Slavonski Brod:** Albert Ivan, Abramović Josip, Buk Vilim, Brdarić Slavko, Hrdlička dr. Edo, Kuner Josip, Štefanović Dr. Branko, Srepel Mr. ph. Eugen, ing. Zoričić.
- Sombor :** Blaževac Dr. Pavle, Grgurov dr. Kosta. Miler Julije.
- Split :** Aljinović Frane, Aljinović Jerko, Barbieri dr. Josip, Birimiša, Franasović Andro, Katalinić Ljubo, Lisičić Šime, Mardešić ing. Pavao, Orebić Vladimir, Rismondo dr. Petar. Stanger dr. Ulikse, Vrcan Stjepan.
- Stari Bečej:** Gospodjinački Branko, Jović Jovica, Laslo dr. Dezider, Lazić dr. Emil, Ljiljak Stevan, Petljanski Bora, Petljanski Ivan, Popović dr. Ljuba, Vulcanović Milan.
- Sušak :** Antić Bogumil, Mikuličić Mario, Pavelić dr. Ferdo, Rac ing. Lujo, Rošić Niko, Ružić Jurica, Ružić dr. Viktor, Švrljuga Božidar, Turina Viktor, Urbanetz Karlo.
- Varaždin :** Cepanec Mijo, Deduš Vladimir, Ferenčić Franjo, Filić Krešimir, Friedländer ing. Mihajlo, Hršak Rudolf, Kalafatić dr. Velimir, Kronast Robert, Leitner dr. Alfred, Pascuttini Josip, Smutka Ervin.

- Vel. Kikinda :** Bogdan Branko, Bukur Dušan, Erdeljan Petar, Nemet Djura, Semzö dr. Ladislav, Servo Jovan, Sremac dr. Jovan, Stojanović Jovan.
- Vršac :** Krajnović Stevan, Konjović Edo, Kron ing. Karlo, Langer Valentin, Mandl dr. Stevan, Petrović Ljuba, Rosenberg dr. Maksa, Stefanović dr. Nikola, Vladislavljević dr. Mirko.
- Vukovar :** Baum Simon, Goldstein Armin, Gruber dr. Franjo, Jakovljević Nenad Lukičić Antun, Milošević Ljubo, Steiner Hinko.
- Zagreb :** Alaupović ing. Radovan, Bajraktarević Suljo, Horvath Josip, Knežević Rudolf, Lunaček dr. Valdemar, Šmit dr. Aleksandar, Tomljenović Rudolf, Vasić Veljko.
- Zemun :** Andrejka dr. Rudolf, Domba Kostantin, Kon Ivan, Mahin Todor, Nin-ković dr. Miloš, Pavešić Dušan, Petrović Kosta, Sokolović Nikola, Stefanović Aleksandar, Živković Dušan.

PRISUSTVOVANJE NA KLUPSKIM SASTANCIMA

IZVJEŠTAJ ZA MJESEC SEPTEMBAR 1940 GOD.

Redni broj	IME KLUBA	Broj članova koncem mjeseca	Broj održanih sastanaka	Prosječni broj članova	Prosječni broj prisutnih članova	Prosječni mjesečni postotak	Sastanci sa 100% prisutnosti
1	Bačka Topola	16	4	16.—	11.25	70.31	
2	Banja Luka	14	4	14.—	6.75	48.21	
3	Beograd	58	5	57.20	29.—	50.69	
4	Bitolj	15	4	15.—	7.25	48.33	
5	Brčko	14**	4	14.75	9.—	61.01	
6	Čuprija-Jagodina-Paraćin	11	4	12.50	8.25	66.—	
7	Dubrovnik	14	4	14.	10.25	73.21	
8	Karlovac	26	5	26.—	20.—	76.92	
9	Kranj	17**	4	17.—	14.—	82.35	
10	Leskovac	20	4	21.—	11.75	55.95	
11	Ljubljana	42	4	42.—	30.—	71.43	
12	Maribor	39**	5	40.—	30.60	76.50	
13	Niš	20	4	20.—	12.—	60.—	
14	Novi Sad*)						
15	Osijek	28	4	28.75	18.50	64.25	
16	Pančevo	29	4	29.—	25.—	86.21	
17	Petrovgrad	23	4	23.25	18.25	78.49	
18	Sarajevo	27	5	27.—	16.80	62.22	
19	Skoplje	26	3	26.—	14.36	55.23	
20	Slavonski Brod	12	5	12.40	11.20	90.32	
21	Sombor	16	4	16.—	11.75	72.50	
22	Split	20**	4	20.—	16.—	80.—	
23	Stara Kanjiža	15	4	15.—	8.75	58.33	
24	Stari Bečej	20	4	20.—	15.25	76.25	
25	Subotica	32	4	32.—	20.75	64.84	
26	Sušak	23**	4	22.50	16.25	72.22	
27	Šibenik	10	4	10.—	8.50	85.—	
28	Varaždin	22	4	22.—	18.—	81.82	
29	Velika Kikinda	18	4	18.—	11.50	63.89	
30	Vinkovci	14	3	14.—	9.33	66.65	
31	Vršac	18	4	18.—	12.50	69.50	
32	Vukovar	14	5	14.—	9.60	68.56	
33	Zagreb	45	5	45.60	23.—	50.87	
34	Zemun	26	4	26.—	16.25	62.50	
	Ukupno	744**		748.95	501.64	2250.56	
	Prosječno			22.69	15.20	66.19	

*) Nisu poslali izvještaj

**) Broj članova je zapravo u Brčkom (15), Kranju (19), Mariboru (41), Splitu (21), Sušaku (25), tako da je ukupan broj članova 752, no 8 članova se nije nalazilo u sjedištu kluba, jer su bili na vježbi.

PRIMORSKI ŠTAMPARSKI ZAVOD - SUŠAK